Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2026

Nimi	Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2026
Kunta	Raisio
Pdf luotu	5.5.2026

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu. 1
1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2
1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu. 2
1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. 4
1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 7
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet. 9
2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet. 9
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot. 12
2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua. 14
2.4. Arvoperusta. 16
2.5. Oppimiskäsitys. 19
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus. 20
2.7. Laaja-alainen osaaminen. 22
2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001). 22
2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002). 24
2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003). 25
2.7.4. Monilukutaito (004). 26
2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005). 27
2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006). 28
2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 29
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri. 31
3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet. 32
3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä. 33
3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö. . 33
3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo. 33
3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus. 34
3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa. 36
3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt. 37
3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa. 39
3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. 39
3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa. 41
3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 44
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen. 45

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys. 45
4.2. Pedagoginen dokumentointi. 46
4.3. Monipuoliset työtavat. 48
4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä. 49
4.5. Oppimisen alueet. 50
4.5.1. Kielten rikas maailma (001). 51
4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002). 53
4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003). 56
4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004). 58
4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005). 60
4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia. 63
4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus. 64
4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 65
5. Lapsen tuki. 67
5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut. 67
5.2. Yhteistyö tuen aikana. 69
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö. 69
5.2.2. Monialainen yhteistyö. 70
5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö. 71
5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa. 72
5.3.1. Yleinen tuki. 74
5.3.2. Tehostettu tuki. 75
5.3.3. Erityinen tuki. 76
5.3.4. Tuen muodot. 77
5.4. Lapsen tuen arviointi. 78
5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana. 80
5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista. 82
5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 85
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus. 87
6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 87
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa. 88
7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen. 88
7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat. 91

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain[1] perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatusta suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tämän määräyksen mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki[2], on osa varhaiskasvatusta. Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti[3]. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys[4]. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inkluusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän säädöspohjan muodostavat varhaiskasvatuslaki ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Ohjausjärjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti. Paikallista suunnittelua toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä[5].

1 *Varhaiskasvatuslaki (540/2018)*
2 *Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)*
3 *Varhaiskasvatuslaki 3 §*
4 *HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31*
5 *Varhaiskasvatuslaki 21 ja 23 §*

1.1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka[6].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä[7].

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja henkilöstöä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti tarkennettavia asioita, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen paikallista suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä[8] kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa, jos ei erikseen muuta mainita. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2. Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työväline, joka tarkentaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman[9].

Paikallista suunnittelua tehdessä huomioidaan paikalliset erityispiirteet, eri toimintamuodot, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikallista suunnittelua voidaan tehdä eri varhaiskasvatuksen järjestäjien yhteistyönä. Paikallinen suunnittelu voi tarkentaa valtakunnallisia perusteita ja paikallisessa suunnittelussa tulee noudattaa lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämiä tavoitteita tai sisältöjä.

Varhaiskasvatuksen suunnittelussa otetaan huomioon paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- *varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat*
- *esiopetuksen opetussuunnitelma*
- *perusopetuksen opetussuunnitelma*
- *mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma*
- *lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma[10]*
- *kotoutumissuunnitelma[11]*
- *yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma[12]*

---

6 *Varhaiskasvatuslaki 2 §*
7 *Varhaiskasvatuslaki 21 §*
8 *Varhaiskasvatuslaki 1 §*
9 *HE 111/2024 vp*
10 *Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)*
11 *Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §*
12 *Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §*

- *mahdollinen kestävän kehityksen suunnitelma ja kulttuurikasvatussuunnitelma.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon[13] varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus[14]. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä[15] annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[16]. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta[17] tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen[18] tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Raision kaupungin varhaiskasvatuksessa laaditaan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman hyväksyy sivistyslautakunta.

Raision varhaiskasvatussuunnitelma 2026 on laadittu koko kaupungin yhteisenä suunnitelmana, joka kattaa sekä päiväkodissa että perhepäivähoidossa annettavan varhaiskasvatuksen. Yksityiset palveluntuottajat noudattavat Raision kaupungin suunnitelmaa ja sitoutuu sen tehtäviin ja tavoitteisiin, mutta palveluntuottajalla voi olla sisällöllisesti oma pedagoginen toimintakulttuuri,

13 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*
14 *Varhaiskasvatuslaki 8 §*
15 *HE 40/2018*
16 *Varhaiskasvatuslaki 24 §*
17 *Varhaiskasvatuslaki 65–73 §*
18 *Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)*

rakenteelliset käytänteet ja lomakkeet käytössä. Paikallinen suunnitelma koskee myös yksityistä perhepäivähoitoa.

Raision kaupungissa on päiväkotimuotoista varhaiskasvatusta, esiopetusta täydentävää varhaiskasv**atus** päiväkodeissa ja kouluissa, kotona työskenteleviä perhepäivähoitajia sekä ryhmäperhepäiväkoteja. Avoin varhaiskasvatus Raisiossa on puistotoimintaa, joka on järjestetty yhteistyössä Raision seurakunnan kanssa Wanhan Pappilan puistossa. Raisiossa varhaiskasvatusta järjestää yksityisinä toimijana Apula -päiväkodit ja Satupäiväkodit. Lisäksi Raisiossa toimii yksityisiä perhepäivähoitajia.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on ollut eri päivitysten yhteydessä keskeisimpien yhteistyötahojen, kuten huoltajien, perusopetuksen, kulttuuritoimen, liikuntatoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden kommentoitavana ennen sen hyväksymistä sivistyslautakunnassa.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi kaupungin päiväkotiyksiköissä laaditaan ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa tarkennetaan ja konkretisoidaan kuntatason suunnitelmaa ryhmän tarpeita vastaavaksi. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa (ryhmävasu) laadittaessa huomioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatut tavoitteet, menetelmät ja tuen tarpeet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta käytetään nimeä lapsen vasu. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman liitteeksi on saatavilla kehkeytyvän opetussuunnitelman dokumentointipohja. Kehkeytyvän opetussuunnitelman laatimisesta on kerrottu tarkemmin luvussa 4.2.

1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma[19]. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu[20] ja tarpeet. Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa[21]. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntea lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista[22].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa[23].

19 *Varhaiskasvatuslaki 23 §*
20 *Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34*
21 *Varhaiskasvatuslaki 23 §*
22 *HE 148/2021, s. 34*
23 *Varhaiskasvatuslaki 23 §*

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin[24] osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja[25] osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot[26].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma[27]. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan[28]. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy[29]. Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti[30]. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti pedagogiselle toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin, toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- *lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet*
- *lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet toiminnalle sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi*
- *lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)*
- *varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot lapsen mahdollisesta lääkehoitosuunnitelmasta*
- *lapsen mielipiteet sekä henkilöstön ja huoltajan yhteisistä keskusteluista nousseet keskeiset näkemykset*
- *suunnitelman laatija ja suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat*
- *tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.*

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä[31]. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden

24 *Varhaiskasvatuslaki 23 §*
25 *Varhaiskasvatuslaki 15 d §*
26 *Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34*
27 *Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §*
28 *Varhaiskasvatuslaki 41 §*
29 *Varhaiskasvatuslaki 23 §*
30 *Varhaiskasvatuslaki 15 e §*
31 *Varhaiskasvatuslaki 40 §*

toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä[32] *oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä*[33]*.*

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan tässä luvussa ja muualla tässä perusteasiakirjassa perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa paikallisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen käytännöt.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Raision kaupungin varhaiskasvatuksessa Lapsen vasu laaditaan sähköisellä alustalla, jota huoltajien on mahdollisuus käydä lukemassa toimintakauden aikana.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa voi hyödyntää lapsen haastattelua, jonka avulla saadaan näkyväksi lapsen omat näkemykset vahvuuksistaan, kiinnostuksen kohteistaan sekä oppimisen tarpeistaan. Haastattelulomakkeeseen on lapsen mahdollista piirtää oma kuva. Haastattelu tehdään kotona, kun lapsi osaa ilmaista itseään tarpeeksi. Sitä voidaan täydentää päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, jos esimerkiksi lapsen äidinkieli on joku muu kuin suomi, eikä vanhempien suomen kieli ole riittävän hyvä. Tieto lapsen omista näkemyksistä kirjataan arkistoitavaan lapsen vasuun.

Lapsen vasuun merkitään tiedoksi mahdollinen lääkehoitosuunnitelma ja KieliPeda kohtaan 7 Laatimisessa hyödynnetyt asiakirjat ja suunnitelmat. Varsinainen lääkehoitosuunnitelma laaditaan terveydenhuollon kanssa. Lasta koskeva lääkehoito kirjataan yhteistyössä lapsen lääkehoidosta vastaavan työntekijän ja huoltajan kanssa. KieliPeda laaditaan yhteistyössä lapsen, lapsen huoltajien sekä ryhmän henkilöstön kanssa.

Jokaisen lapsen vasuun kirjataan kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet. Toiminnalle asetetuilla tavoitteilla voidaan tukea lapsen

- kielenkehitystä ja vuorovaikutusta
- leikkiä ja sosiaalisia taitoja
- motoriikkaa

32 *Varhaiskasvatuslaki 41 §*
33 *Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §*

- arkitoimintoja
- tunne-elämän kehitystä
- tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen taitoja sekä
- kognitiivisia taitoja.

Lapsen vasuun kirjatut tavoitteet määrittävät pedagogista toimintaa ja ne kootaan ryhmän yhteiseen ryhmävasuun. Käytettävät menetelmät, pedagogiset ratkaisut ja muu mahdollinen tuki kirjataan lapsen vasuun. Huoltajan näkemys tavoitteista kirjataan lapsen vasu -keskustelun yhteydessä. Tavoitteiden toteutumista arvioidaan yhteistyössä huoltajan kanssa ainakin kerran toimintakauden aikana.

Lapsen vasussa kuvataan mahdolliset tuen tarpeet. Tehostetun tuen tai erityisen tuen aloittamisesta tehdään hallinnollinen päätös, josta on kerrottu tarkemmin luvussa 5.6. Lapsen vasuun kirjataan, mihin lapsi tarvitsee vahvempaa tukea, mitä tukitoimia on ollut käytössä sekä tuen toteutumisen arviointi. Tukeen liittyvistä kirjauksista on kerrottu tarkemmin luvussa 5.5.

Lapsen vasuun kuvataan moniammatillinen yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja yhteystiedot sekä lapsen ja huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö tuen aikana. Mikäli lapsi on monikielinen, tehdään lapsen suomen kielen taitotason kartoitus KieliPedan ohjeiden mukaisesti.

Lapsen vasu laaditaan viimeistään kolmen kuukauden aikana lapsen varhaiskasvatuksen aloituksesta. Lapsen vasu arvioidaan seuraavan kauden lopulla, yleisimmin kevätkaudella. Lapsen vasu -keskustelu käydään huoltajan kanssa vähintään kerran toimintakauden aikana ja aina kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Ennen vasu -keskustelua huoltajille annetaan tiedote keskustelun tarkoituksesta ja sisällöstä, jotta he osaavat valmistautua keskusteluun. Huoltajille tarjotaan mahdollisuutta osallistua arviointikeskusteluun.

Puhetta lapsesta ja perheestä -osio annetaan vanhemmille etukäteen täytettäväksi. Lomaketta ei siirretä vasun mukana ryhmästä tai yksiköstä toiseen tai arkistoon. Tässä yhteydessä vanhemmat voivat tuoda esiin mahdolliset lasta ja perhettä koskevat huolenaiheet, toiveet perheen ja varhaiskasvatuksen välisestä yhteistyöstä, tärkeinä pitämiään asioita lapsen kasvatuksessa, näkemyksiä omasta vanhemmuudestaan sekä perheen sosiaalisen tukiverkoston merkityksen ja riittävyyden. Keskustelun tarkoituksena on tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kehitystä sekä ennaltaehkäistä sosiaalisia ja tunne-elämän häiriöitä.

Mikäli lapsi siirtyy toiseen yksikköön tai esiopetukseen Raision kaupungin sisällä, lapsen pedagogiset asiakirjat siirtyvät sähköisesti. Mikäli lapsi siirtyy yksityisen palvelujärjestäjän yksikköön tai toiseen kuntaan, siirretään lapsen vasu tulostettuna paperiversiona huoltajien välityksellä tai heidän luvallaan suoraan uuteen yksikköön. Lapsen vasut siirretään arkistoon lapsen siirtyessä kouluun.

1.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Järjestäjä tarkentaa paikallisen suunnittelun avulla lain velvoittamista sekä tässä asiakirjassa määrättävistä asioista, sopii tarvittavien tahojen kanssa yhteisistä toimintatavoista ja konkretisoi varhaiskasvatuksen toteuttamista, arviointia ja kehittämistä toimipaikoissa. Paikallisen suunnittelun avulla järjestäjä huolehtii tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytyksistä varhaiskasvatuksen toimipaikoissa ja lapsiryhmissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa tarkennetaan. Paikallisesti määritellään, mitkä asiat vaativat järjestäjän osalta myös päätöksen tekemistä.

Paikallista suunnittelua tehdessä varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräystä toteutetaan. Paikallisesti tarkennetaan

- *miten paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus sekä tarvittaessa muilla kielillä annettava varhaiskasvatus*
- *millaista paikallisen suunnittelun rakennetta käytetään. Jos varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, voi sen tehdä kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina*
- *miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat paikalliset suunnitelmat otetaan huomioon*
- *miten varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on edellytykset osallistua paikalliseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen*
- *miten lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin toimipaikassa*
- *miten lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä selvitetään ja otetaan huomioon lapsen mielipide ja toivomukset*
- *miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin*
- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Järjestäjä määrittelee lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvän yhteistyön ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä tämän perusteasiakirjan mukaisesti. Lisäksi tarkennetaan, miten huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua keskusteluun hyvissä ajoin sekä miten lapsen näkemykset otetaan huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa*
- *miten yhteistyö toteutetaan esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa*
- *varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät käytännöt*
- *varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt*
- *miten paikallisesta suunnittelusta viestitään.*

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä ja eriarvoistumista. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä[34] sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1. Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina[35]. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana[36]. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen[37] koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla[38].

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti[39]. Varhaiskasvatuksen valvontaviranomaisia[40] ovat kunnan tai kuntayhtymän järjestämän ja tuottaman varhaiskasvatuksen osalta Lupa- ja valvontavirasto. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta[41] vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, sekä Lupa- ja valvontavirasto. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ilmoitusvelvollisuus huomatessaan epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamisessa, ja ilmoituksen vastaanottaneen varhaiskasvatuksen toimipaikan toiminnasta vastaavan henkilön tulee viivytyksettä käynnistää tarvittavat toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä[42]. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet[43] perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös

34 *Varhaiskasvatuslaki 3 §*
35 *Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti*
36 *Varhaiskasvatuslaki 1 §*
37 *Varhaiskasvatuslaki 12 §*
38 *Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §*
39 *Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti*
40 *Varhaiskasvatuslaki 50, 52 ja 53 §*
41 *Varhaiskasvatuslaki 50 ja 52 §*
42 *Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89*
43 *Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)*

hallintolakia[44] ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta[45]. Suomen perustuslain[46] mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki[47], tasa-arvolaki[48], Euroopan ihmisoikeussopimus[49], YK:n lapsen oikeuksien sopimus[50], YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista[51], YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista[52] sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet[53].

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea[54], riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä[55]. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on tarpeen mukaan toimittava yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaavien tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen[56] kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi (katso luku 3.3).

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia[57], sosiaalihuoltolakia[58], vammaispalvelulakia[59], kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia[60] ja terveydenhuoltolakia[61] sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen suunnittelun ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain[62] mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. *edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;*
2. *tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;*
3. *toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;*
4. *varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;*
5. *turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;*

---

44 Hallintolaki (434/2003)
45 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
46 Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §
47 Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
48 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
49 Euroopan ihmisoikeussopimus 1990
50 YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)
51 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)
52 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007
53 Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015
54 Varhaiskasvatuslaki 15 a §
55 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
56 Varhaiskasvatuslaki 7 §
57 Varhaiskasvatuslaki 15 a §
58 Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
59 Vammaispalvelulaki (675/2023)
60 Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)
61 Terveydenhuoltolaki (1326/2010)
62 Varhaiskasvatuslaki 3 §

6. *antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;*
7. *tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;*
8. *kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;*
9. *varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;*
10. *toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille[63] varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa myös jo ennen kuin lapselle haetaan[64] varhaiskasvatuspaikkaa . Huoltajalle on annettava mahdollisuus[65] osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatukseen. Lisäksi huoltajalle annetaan mahdollisuus saada tietoa lapsen varhaiskasvatuspäivästä. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan[66]. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys[67]. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu[68]. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä[69]. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja[70]. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa[71].

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä[72] suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä[73] opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta

---

63 Varhaiskasvatuslaki 16 §
64 Varhaiskasvatuslaki 17 §
65 Varhaiskasvatuslaki 20 §
66 Varhaiskasvatuslaki 7 §
67 Varhaiskasvatuslaki 10 §
68 Varhaiskasvatuslaki 11 §
69 Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)
70 Varhaiskasvatuslaki 25 §
71 Varhaiskasvatuslaki 75 §
72 Varhaiskasvatuslaki 10 §
73 Varhaiskasvatuslaki 7 §

terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä[74].

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Varhaiskasvatuksen toiminnasta, tavoitteista, eri toimintamuodoista, hakemuksista ja maksuasioista saa tietoa varhaiskasvatuksen hallinnosta ja varhaiskasvatuksen internet-sivuilta osoitteesta www.raisio.fi/fi/koulutus-ja-varhaiskasvatus/varhaiskasvatus-ja-esiopetus .

Henkilökunnan tekemää epäkohtailmoitusta varten on laadittu lomake, joka löytyy intranetista (Raitti) varhaiskasvatuksen ohjeiden ja lomakkeiden alta sekä tulostettuna omasta yksiköstä.

2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta.[75] *Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon varhaiskasvatusta suunniteltaessa ja tavoitteita täsmennettäessä. Varhaiskasvatuksen lapsiryhmät ja henkilöstörakenne*[76] *tulee muodostaa siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.*

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta[77] *annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.*

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin

74 *Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)*
75 *Varhaiskasvatuslaki 1 §*
76 *Varhaiskasvatuslaki 34, 35 ja 38 §*
77 *Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §*

ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä[78]. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja[79].

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta[80]. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat, toteuttavat, arvioivat ja kehittävät toimintaa yhteistyössä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka[81]. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena[82]. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset[83]. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua[84] muita enemmän.

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa[85].

78 *Varhaiskasvatuslaki 34–38 §*
79 *Varhaiskasvatuslaki 25 §*
80 *Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §*
81 *Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §*
82 *Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §*
83 *Varhaiskasvatuslaki 38 §*
84 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85*
85 *Varhaiskasvatuslaki 13 §*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Raision varhaiskasvatus tarjoaa hoitoa, kasvatusta ja opetusta 0-6-vuotiaille. Päiväkotimuotoista varhaiskasvatusta järjestetään 13 yksikössä. Tämän lisäksi neljässä toimipaikassa järjestetään esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta. Ilta- ja yöhoitoa tarvitsevien lasten varhaiskasvatus järjestetään Leijapuiston päiväkodissa. Perhepäivähoito järjestetään sekä omassa kodissaan työskentelevien perhepäivähoitajien toimesta että ryhmäperhepäiväkodeissa.

Raision kaupunki järjestää yhteistyössä Raision seurakunnan kanssa lasten puistotoimintaa Wanhan Pappilan puistossa sekä avointa kerhotoimintaa lapsille, joilla ei ole varhaiskasvatuspaikkaa. Puistotoiminnassa lapsella on mahdollisuus osallistua ohjattuun ulkoiluun ja siellä tapahtuvaan lasten väliseen leikkiin saman ikäisten lasten kanssa. Toiminta on tarkoitettu 1½ - vuotta täyttäneille ja sitä vanhemmille alle esiopetusikäisille lapsille.

Raision kaupungin palvelusetelillä tuetaan perhettä yksityiseltä palveluntuottajalta hankitun päiväkotimuotoisen varhaiskasvatuspalvelun maksamisessa. Raisiossa on saatavilla yksityisen palveluntuottajan Apula Päiväkotien varhaiskasvatusta sekä Satupäiväkotien tuottamaa varhaiskasvatusta. Ruotsinkieliseen varhaiskasvatukseen voidaan myöntää palveluseteli, mikäli vanhemmat toivovat lapselleen ruotsinkielistä varhaiskasvatusta.

Raisiossa toimii myös yksityisiä perhepäivähoitajia. Yksityisen perhepäivähoidon kustannuksiin perheillä on oikeus saada lakisääteistä yksityisen hoidon tukea ja sen lisäksi Raisiossa ns. kuntalisää. Molemmat ovat Raision kaupungin maksamaa tukea yksityisen palvelun tuottajalle. Tuen maksamisesta vastaa KELA.

Laadun kehittämiseksi järjestettäviin työpajoihin ja koko henkilökunnan koulutuksiin kutsutaan mukaan sekä kunnallisten että yksityisten päiväkotien henkilöstöä. Kunnalliset perhepäivähoitajat osallistuvat pääsääntöisesti koko kasvatushenkilöstön koulutuspäiviin. Perhepäivähoitajille on järjestetty työilloissa omaa koulutusta ja keskustelumahdollisuuksia ajankohtaisista kehittämisen painopisteistä ja teemoista. Yksityisten perhepäivähoitajia kutsutaan mukaan yhteisiin tiedotus- ja koulutusiltoihin vuosittain.

2.3. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämänkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapsen kanssa. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Keskusteltaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen

kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä[86]*.*

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia ja ennakoitavia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä[87]*.*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Siirtyminen varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksen aikana
Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa, järjestetään vanhemmille mahdollisuus tutustua ryhmään, varataan aika alkukeskustelulle sekä tutustumisjakso lapselle ja vanhemmalle. Nämä käytänteet on kuvattu tarkemmin luvussa 3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa. Ryhmän henkilökunnan tiimipalaverissa käydään läpi alkukeskustelussa ja varhaiskasvatussopimuksessa esiin tulleet lapseen ja perheeseen liittyvät olennaiset asiat.

Ryhmän vaihtuessa yksikön sisällä lapsen vasu siirtyy sellaisenaan seuraavaan ryhmään. Lapsen vasussa kuvattujen tavoitteiden toteutuminen arvioidaan ennen siirtymää.

Siirtyminen varhaiskasvatusyksiköstä toiseen:

- Uuteen yksikköön ollaan yhteydessä yhteistyössä huoltajien kanssa. Uuden yksikön kanssa voidaan järjestää tiedonsiirtopalaveri, johon vanhemmille tarjotaan mahdollisuus osallistua. Erityisopettaja osallistuu palaveriin tarvittaessa.

86 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta*
87 *Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §*

- Vasu-lomake siirtyy sähköisen järjestelmän kautta, mikäli lapsi siirtyy Raision kaupungin sisällä kunnallisesta yksiköstä toiseen.

Lapsen siirtyessä yksityiseen yksikköön tai toiseen kuntaan lapsen vasusta lähetetään tuloste uuteen varhaiskasvatusyksikköön. Kun palvelun järjestäjä vaihtuu, pyydetään vanhemmilta lupa tiedonsiirtoon. Varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämätön tieto voidaan siirtää järjestäjältä toiselle ilman huoltajien suostumusta. Tällaisessa tapauksessa tiedonsiirrosta huolehtii päiväkodinjohtaja.

Lapsen taitojen kehitystä ja oppimista kuvaava pedagogisen dokumentoinnin aineisto, annetaan vanhemmille, jotka tarvittaessa toimittavat ne uuteen yksikköön.

Siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen

Kun lapsi siirtyy päiväkotiryhmästä tai perhepäivähoidosta esiopetukseen, vanhemmat täyttävät yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoitajan kanssa tiedonsiirtolomakkeen. Lomake siirtyy huoltajan luvalla esiopetukseen huhtikuun puoleen väliin mennessä. Mahdolliseen tiedonsiirtopalaveriin tarjotaan vanhemmille mahdollisuus osallistua. Lapsen vasu siirtyy automaattisesti siinä vaiheessa, kun lapsen ryhmä vaihtuu. Yksityisistä yksiköistä lapsen vasu siirretään toukokuun lopussa. Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämiseksi on tiedon siirtyminen olennaista. Tiedon siirtyminen tuen aikana on kuvattu tarkemmin luvussa 5.4.

Hyvin suunnitellut ja toteutetut siirtymät esiopetukseen ja sieltä edelleen perusopetukseen tukevat lapsen ehyttä oppimisen polkua. Siirtymisen periaatteet ja käytännöt esiopetuksesta perusopetukseen on kuvattu Raision kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmassa.

5-vuotiaat tekevät toiminnallista yhteistyötä lähiesiopetusryhmän kanssa vähintään kaksi kertaa kevätkauden aikana. Lapsilla on mahdollisuus toimia silloisten esiopetuksessa olevien lasten kanssa yhdessä ja tutustua esiopetuksen oppimisympäristöön. Tavoitteena on edistää lapsen turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia. Henkilöstön välinen yhteistyö edistää lapsen kasvua ja oppimista. Vanhemmat ja lapsi kutsutaan tutustumaan omaan, tulevaan esiopetusyksikköön toukokuussa tai kesäkuun ensimmäisen viikon aikana.

2.4. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen[88], varhaiskasvatuslain[89] ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia[90] koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä

88 *YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)*
89 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*
90 *YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016*

keneltäkään. Henkilöstön tehtävänä on aktiivisesti puuttua kiusaamiseen, rasismiin ja väkivaltaan. Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi kokee varhaiskasvatuksessa olonsa turvalliseksi, eikä tule ulossuljetuksi.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea[91] varhaiskasvatuksessa. Lapsella on oikeus[92] saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, vammasta, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle[93]. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

91 *Varhaiskasvatuslaki 15 a §*
92 *YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991*
93 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta*

Yhteisen arvoperustan lisäksi Raisiossa on määritelty viisi arvoa, joita on pohdittu yhdessä henkilöstön kanssa. Arvojen merkityksestä on keskusteltu päiväkotien ja perhepäivähoidon vanhempainilloissa, jolloin vanhemmat ovat saaneet osallistua niiden määrittelyyn.

Lapsen ja lapsuuden kunnioittaminen
Lapsen kunnioittaminen tarkoittaa lapsen arvostamista ihmisenä, jonka kanssa keskustellaan. Lapselle puhutaan ystävällisesti ja hänet otetaan ilolla vastaan. Hänen aloitteitaan, mielipiteitään ja näkemyksiään arvostetaan. Lapsi osallistuu itseään koskevien asioiden päättämiseen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla. Jokainen saa kasvaa, oppia ja kehittyä omana yksilönään omassa tahdissaan. Leikille annetaan aikaa. Lasta havainnoidaan ja hänen tarpeisiinsa vastataan. Häntä rohkaistaan ilmaisemaan ja tunnistamaan tunteitaan. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että lapsi saa riittävästi kannustavaa palautetta, apua, kosketusta, hellyyttä ja syliä. Jokaiselle lapselle tarjotaan monipuolista pedagogista toimintaa ja elämää rikastavia kokemuksia.

Turvallinen kasvuympäristö
Kasvuympäristön turvallisuus rakentuu psyykkisistä, fyysisistä, emotionaalisista ja sosiaalisista tekijöistä. Henkilöstön ammattitaito, sensitiivinen läsnäolo, pysyvyys ja riittävyys ovat lähtökohtia turvallisuudelle. Myönteinen vuorovaikutus henkilöstön välillä, henkilöstön ja lasten välillä sekä lasten välillä auttaa rakentamaan ilmapiiriä, jossa jokainen kokee olonsa ryhmän ja yhteisön jäsenenä hyväksytyksi, eikä kiusaamista tai syrjimistä sallita. Toiminnan ja siirtymätilanteiden hyvällä suunnittelulla, selkeillä säännöillä, päivärytmillä ja rutiineilla vaikutetaan siihen, että kaikilla on hyvä olla ryhmässä. Huumori ja leikillisyys ovat osa turvallista ja lämminhenkistä kasvuympäristöä. Ympäristö tehdään kokeilemista ja oppimista tukevaksi, jossa myös erehtyminen ja eri mieltä oleminen on sallittua. Lapset ovat osallisina kasvuympäristön toiminnallisessa ja esteettisessä rakentamisessa. Lapsia autetaan ja oppimista tuetaan. Pienryhmätoiminta edesauttaa tiiviin ja luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen syntymistä aikuisen ja lapsen välillä. Fyysisistä turvallisuusasioista jokainen aikuinen kantaa vastuuta ja mahdollisiin puutteisiin tartutaan. Henkilöstön turvallisuusosaamisesta huolehditaan säännöllisillä koulutuksilla.

Luottamuksellinen kasvatusyhteistyö
Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja huoltajat sopivat yhteisestä sitoutumisesta lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen. Keskustelut henkilöstön ja huoltajan kanssa ovat luottamuksellisia. Lapsen päivästä, ilon aiheista ja kokemuksista kertominen huoltajille on tärkeää. Myös lapsen asioita koskevat haasteet ja ongelmatilanteet keskustellaan huoltajien kanssa. Huoltajia tiedotetaan varhaiskasvatuksen toiminnasta riittävän usein. Pedagogisen dokumentoinnin avulla toimintaa ja lapsen oppimista voidaan tuoda näkyväksi huoltajille. Huoltajien mielipiteitä ja toiveita kuunnellaan ja heille annetaan mahdollisuuksia tuoda niitä esiin. Varhaiskasvatuksen henkilöstö oppii tuntemaan lasta myös huoltajan kertomien asioiden kautta. Heidän asiantuntemustaan ja näkemyksiään oman lapsen asioista arvostetaan. Varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa käydään alkukeskustelu ryhmän henkilöstön edustajan ja huoltajan välillä. Keskustelut lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta käydään säännöllisesti ja aina tarvittaessa (kuvataan tarkemmin luvussa 1). Mikäli lapsella on tuen tarvetta, ollaan mahdollisimman nopeasti yhteydessä huoltajiin. Huoltajat ovat tiiviisti mukana moniammatillisessa yhteistyössä. Huoltajille pyritään järjestämään tilaisuuksia, joissa he voivat tutustua toisiinsa.

Kestävä elämäntapa
Varhaiskasvatuksessa huomioidaan kestävän elämäntavan edistäminen. Fyysistä ja psyykkistä terveyttä edistetään kaikessa toiminnassa. Riittävä luontainen ja ohjattu liikkuminen, terveellinen ruoka, lepo ja hyvät käytöstavat kuuluvat varhaiskasvatuksen arkeen. Leikeissä harjoitellaan sosiaalisia taitoja ja eettistä ajattelua. Aikuisen tehtävä on ohjata ja tukea eettisen ajattelun kehittymistä sekä pohtia lasten kanssa yhdessä erilaisia kysymyksiä oikean ja väärän näkökulmasta. Ympäristön ja luonnon merkitys ja sen puhtauden vaaliminen ovat arvoja, jotka näkyvät jokapäiväisessä toiminnassa. Materiaalien ekologisuuteen, kohtuulliseen kuluttamiseen ja kierrättämiseen sekä veden ja energian kulutukseen kiinnitetään huomiota. Esimerkiksi tavaroiden asianmukainen kohtelu, korjaaminen ja toisilta lainaaminen ohjaavat kohti ekologista elämäntapaa. Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa tutustutaan lähiympäristöön ja sen luontoon. Luontoa tutkitaan ja havainnoidaan, siellä koetaan ja opitaan. Luonnossa ja

muussa ympäristössä liikuttaessa kiinnitetään huomiota roskaamattomuuteen, jätteiden lajitteluun ja luonnon uusiutumiseen. Toimiminen yhdessä lapsen kanssa antaa mallin kestävälle elämäntavalle.

Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus
Ihmisiä tulee kohdella tasapuolisesti, lapsen yksilölliset tarpeet ja perheiden monimuotoisuus huomioiden. Erilaisuus on hyväksyttävää kuten myös se, että erilaiset lapset tarvitsevat erilaista tukea. Lapsella on oikeus ilmaista itseään ja heitä rohkaistaan ilmaisemaan omia mielipiteitään. Heillä on oikeus olla omia persooniaan ja määritellä omia kiinnostuksen kohteitaan kulttuuritaustastaan tai sukupuolestaan riippumatta. Aikuiset ovat sukupuolisensitiivisiä ohjatessaan lapsia erilaisiin toimintoihin. Kaikilla lapsilla on oikeus leikkiä kaikenlaisia leikkejä. Jokaisella lapsella on myös oikeus opetella kaikenlaisia taitoja. Lasten kanssa keskustellaan ja sovitaan säännöistä ikätaso huomioiden. Ristiriitatilanteissa kaikkia osapuolia kuunnellaan ja heidän näkökulmansa huomioidaan, kun tilanteeseen etsitään ratkaisua. Vuorovaikutustilanteissa opetellaan sopimista, aitoa anteeksipyytämistä- ja antamista. Aikuinen toimii esimerkkinä ja hänkin voi myöntää olleensa väärässä. Oikeudenmukaisuus ja toisten hyvä kohtelu koskee yhteisön jokaista jäsentä.

2.5. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Lapsen kehittymistä tuetaan hänen omista lähtökohdistaan. Erityistä huomiota kiinnitetään kannustavan ja rohkaisevan palautteen antamiseen. On lupa kokeilla, erehtyä sekä iloita omista ja toisten onnistumisista. Tunnekokemukset kuten innostuminen, ilo tai jännitys lisäävät oppimista. Samoin liikkumisen, draaman ja monien aistien välityksellä saatu kokemus jää mieleen. Lasten osallistuminen toiminnan suunnitteluun auttaa heitä sitoutumaan yhteiseen tekemiseen. Leikin avulla oppiminen, lasten osallisuus leikkiympäristöjen luomisessa sekä lasten välinen myönteinen vuorovaikutus motivoivat lasta osallistumaan toimintaan.

Opetusta ja kasvatusta suunnitellaan kehkeytyvän opetussuunnitelman periaatteiden mukaisesti. Tavoitteet toiminnalle poimitaan sekä lasten vasuista että varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. Lasten ja heidän tarpeidensa kuuleminen, havainnointi ja pedagoginen dokumentointi ovat pohjana kehkeytyvän ryhmävasun laatimiselle. Keskeistä sen tekemisessä on tiimin jäsenten yhteinen keskustelu ja yhteisistä toimintaperiaatteista sopiminen. Suunnitelman tekeminen on prosessi, jossa sisältöä työstetään pala palalta, jotta se vastaa todellisuutta. Sisällöt määräytyvät teema- ja projektityöskentelyn aikana vuorovaikutuksessa lasten, aikuisten ja oppimisympäristön välillä.

Asioiden tutkiminen ja kokeileminen joko ennalta suunnitellun pedagogisen toiminnan mukaisesti tai tarttumalla spontaanisti lapsia kiinnostavaan asiaan, antaa lapselle mahdollisuuden itse pohdiskella, vertailla ja ratkaista ongelmia. Lapset oppivat itsekin huomaamaan oppimistaan. Lapsen ajattelun kuunteleminen sekä oikeanlaisten virikkeiden ja välineiden tarjoaminen edistävät ilmaisun, luovan ajattelun ja ongelmanratkaisutaitojen kehittymistä. Oppimista edistävää toimintaa järjestetään sekä sisä- että ulkotiloissa.

Lapsen oppimista tuetaan varhaiskasvatuksessa vertaisryhmässä ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Raision kaupungin henkilöstö on sitoutunut hyödyntämään pienryhmätoimintaa, jolloin keskustelujen käyminen lasten kanssa, heidän ajatustensa kuuleminen, tarpeiden huomaaminen sekä oppimistilanteiden järjestäminen lasten mielenkiinnonkohteiden pohjalta on mahdollista.

2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta

sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää[94]*.*

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

***Kasvatus** on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestävällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.*

***Opetuksen** lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetuksessa huomioidaan lapsille luontainen uteliaisuus ja tutkimisen halu. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.*

***Hoito** on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Arkitoimintapedagogiikka Raision varhaiskasvatuksessa

94 *Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §*

Pedagogisesti painottuneen kasvatuksen, oppimisen ja hoidon kokonaisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää huomioida arjen tilanteiden hyödyntäminen oppimisen näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen kehittämistyöryhmä on kehittänyt arkitoimintapedagogiikkaa Raisiossa. Lapsen eheän päivän ja kokonaisvaltaisen kasvun kannalta on olennaista, että ryhmän henkilökunta tiedostaa eri oppimisen alueiden ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja osaa hyödyntää näitä tavoitteita lapselle luontaisissa ja arkisissa tilanteissa. Arkitoimintapedagogiikka tulee huomioida päivittäin. Varken eli varhaiskasvatuksen kehittämistyöryhmän Arki –julkaisussa (2008) arkitoimintapedagogiikka määritellään seuraavasti:

”Arkitoimintapedagogiikalla tarkoitetaan ruokailun, pukemis- ja riisumistilanteiden, päivälevon, ulkoilun ja hygieniatilanteiden sekä erilaisten siirtymätilanteiden tietoista hyödyntämistä pyrittäessä saavuttamaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvatustavoitteita ja integroitaessa niihin opetussisältöjä.”

2.7. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisessa suunnittelussa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- *ajattelu ja oppiminen*
- *kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu*
- *itsestä huolehtiminen ja arjen taidot*
- *monilukutaito*
- *digitaalinen osaaminen*
- *osallistuminen ja vaikuttaminen.*

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

2.7.1. Ajattelu ja oppiminen (001)

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään erilaisia ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Tavoitteena on

- jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä
- rohkeus kysyä ja kyseenalaistaa
- käyttää mielikuvitusta ja luovuutta erilaisten ratkaisujen keksimisessä
- kannustaa ponnistelemaan sinnikkäästi asioiden eteen

Menetelmiä

- yhteinen ihmettely, pohdinta ja keskustelu
- kysymysten esittäminen lapsille, lasten kysymyksiin tarttuminen
- lasten ideoiden huomioonottaminen
- työskentelyn dokumentointi ja oman oppimisen tarkastelu dokumenttien avulla, esimerkiksi valokuvat ja videot
- pienryhmätyöskentely ja parityöt
- saduttaminen
- liikuntaleikit
- pitkäkestoinen leikki ja monipuolinen leikkiympäristö
- projektityöskentely
- draama, musiikki, improvisointi
- toiminnallinen tekeminen
- tutkiminen
- elämykset ja monipuoliset kokemukset, kuten oppiminen luonnossa ja juhlat
- arjen pulmien ratkominen ja erilliset pulmatehtävät ja pelit

2.7.2. Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu (002)

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida ja pohtia omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Tavoitteena on

- taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä
- taito reflektoida omia arvoja ja asenteita
- taito olla vuorovaikutuksessa ja ilmaista itseään erilaisissa tilanteissa
- ymmärtää ja kunnioittaa omaa ja muiden kulttuurista ja katsomuksellista taustaa

Menetelmiä

- lapset ilmaisevat itseään, suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa
- leikkien rikastaminen, esim. roolileikki matkustamisesta
- perinneleikit, laulut ja lorut
- kirjojen vuorovaikutuksellinen lukeminen ja tutkiminen
- harjoitellaan kertomista ja esittämistä
- saduttaminen
- monikulttuurisuus näkyviin toiminnassa
- suomalaisiin ja muihin kulttuureihin tutustuminen juhlien, ruokien ja symbolien avulla

- YK:n päivän vietto
- draama, nukketeatteri
- mahdolliset vierailut kirjastoon, konsertteihin ja teatteriin
- isovanhempien päivä
- hyvien tapojen teemaviikot
- lelunäyttely yhteistyössä kotien kanssa

Raision kulttuurikasvatussuunnitelma Elämyspolku

Varhaiskasvatus tekee yhteistyötä Raision kirjasto- ja kulttuuripalveluiden kanssa taiteeseen ja kulttuuriin liittyvien kokemusten järjestämisessä.

Varhaiskasvatuksen elämyspolku:

- Kirjastoon tutustuminen ja satuhetki
- Teatteriesitys tai konsertti Martinsalissa, joka kohdennetaan vuosittain tietylle ikäryhmälle

Raision kulttuurikasvatussuunnitelma Elämyspolku jatkuu esiopetukseen sekä perusopetuksen eri luokka-asteille suunniteltuina sisältöinä.

2.7.3. Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot (003)

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikkumisen ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, ymmärtämään, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Tavoitteena on

- itsenäisyyden asteittainen lisääntyminen
- omien tunteiden tunnistaminen ja niiden hallinta
- vastuullisen elämäntavan oppiminen, itsestä ja toisista huolehtiminen

Menetelmiä

- arkitoimintapedagogiikka
- lapsen osallistuminen arkisiin töihin
- vaatteiden valinta sään mukaan
- toiminnalliset liikuntatuokiot ja omaehtoinen liikunta
- hellä kannustus omatoimisuuteen
- satuhieronta, rentoutumisharjoitukset
- draama
- keskustelut tunteista, tunnekortit
- Miniverso
- turvataitokasvatus
- kehotunnekasvatus
- itsetuntoharjoitukset
- hoiva, syli ja empatia
- isommat lapset auttavat pienempiä
- kaverin kehuminen ja kannustaminen
- päivittäisten toimintojen selkeä struktuuri ja kuvat tukena
- kotipolku kuvina, josta lapsi näkee, milloin hänet haetaan kotiin
- retket lähiympäristöön
- kestävän kehityksen mukainen toiminta, kuten kierrätys ja jätteiden lajittelu

Raisioon on laadittu varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä lukion hyvinvoinnin vuosikello, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten ja nuorten elämäntaitoja ja osallisuutta. Alla olevan linkin kautta Hyvinvoinnin vuosikello avautuu henkilökunnalle. Muut lukijat saavat vuosikellosta tietoa henkilökunnalta.

https://sites.google.com/edu.raisio.fi/hyvinvoinnin-vuosikello/etusivu

2.7.4. Monilukutaito (004)

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Tavoitteena on

- erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taidot
- laaja tekstikäsitys, joka sisältää erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito
- kytkös ajattelun ja oppimisen taitoihin

Menetelmiä

- luetaan satukirjoja ja tietokirjoja
- erilaisista kuvista keskusteleminen
- tiedon etsiminen yhdessä eri lähteistä
- oman nimen tunnistaminen ja kirjoittaminen
- mainosten, lehtien, esitteiden ja karttojen tutkiminen
- ympäristön sanallisten ja kuvallisten viestien tarkastelu
- postia kuvina ja lyhyinä teksteinä
- draama ja saduttaminen
- ilmaisun vahvistaminen eri aistein
- nukketeatteri
- sanataide
- liikennemerkit, symbolit, emojit
- Lukulumo -sovellus ja e-kirjat
- yhteistyö Raision kirjaston kanssa ja heidän palvelujen hyödyntäminen
- mediaviikon ja sanomalehtiviikon hyödyntäminen

2.7.5. Digitaalinen osaaminen (005)

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Tavoitteena on

- digitaalisuuden tuomien mahdollisuuksien ymmärtäminen ja hyödyntäminen arkielämässä
- digitaalisten välineiden ja sovellusten monipuolinen käyttö osana muuta pedagogista toimintaa
- tuottaa sisältöjä itse tai yhdessä muiden lasten kanssa
- digitaalisten ympäristöjen vastuullinen, tarkoituksenmukainen ja turvallinen käyttö

Menetelmiä

- digitaalinen viestiminen eri välineillä (tablettikoneet, tietokoneet, puhelimet)
- turvataidot digitaalisissa ympäristöissä
- tiedonhaku, kuva- ja äänihaku
- videoiminen ja valokuvaaminen
- elokuvat ja niiden tekeminen
- erilaisten laitteiden käyttöön tutustuminen
- videohaastattelut
- animaatiot ja niiden tekeminen
- oppimispelit ja –sovellukset
- äänikirjat
- dokumentin teko ja katselu, esim. luontodokumentti
- ohjelmoinnillinen ajattelu ja ohjelmointirobottien käyttöön tutustuminen, esim. Blue-botit ja Matatalab-robotit

Raisioon on laadittu yhtenäinen digipolku varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen. Digipolku on julkaistu Raision kasvatuksen ja opetuksen sivustolla sekä Raision kaupungin nettisivuilla.

https://sites.google.com/edu.raisio.fi/raisio-uudet-lukutaidot
Varhaiskasvatuksen käyttöön on laadittu materiaalisivusto, joka löytyy alla olevasta linkistä.

https://sites.google.com/edu.raisio.fi/vaka-uudet-lukutaidot/etusivu

2.7.6. Osallistuminen ja vaikuttaminen (006)

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä

on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Tavoitteena on

- oikeus tulla kuulluksi ja olla osallinen omaan elämään vaikuttavissa asioissa
- lasten arvostava kohtaaminen, kuuleminen ja aloitteisiin vastaaminen
- sosiaalisten taitojen vahvistuminen
- yhteisten sääntöjen ja sopimusten ymmärtäminen
- käsitys itsestä kehittyy ja itseluottamus kasvaa

Menetelmiä

- keskusteleminen pienryhmissä
- yhdessä suunnitteleminen, toteuttaminen ja arvioiminen
- lasten ideat ja toiveet esimerkiksi lasten kokouksissa ja haastatteluissa
- leikkiin ja leikkitilaan vaikuttaminen
- ryhmän omien sääntöjen luominen ja kieltojen karsiminen
- yhteisten sopimusten tekeminen ja toiminnan arvioiminen
- selkeät struktuurit ja turvallinen ilmapiiri auttavat osallistumisessa ja vaikuttamisessa
- lapsen kehityksen mukainen osallistuminen päätöksentekoon omissa ja yhteisissä asioissa
- hiljaisten lasten kuuleminen

2.8. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Suunniteltaessa varhaiskasvatusta paikallisesti keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet (luvut 2.1–2.3 ja 2.6) merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa. Lisäksi paikallisesti keskustellaan miten arvoperusta (luku 2.4),

oppimiskäsitys (luku 2.5) ja laaja-alainen osaaminen (luku 2.7) huomioidaan paikallisessa suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.
Paikallisesti tarkennetaan lisäksi

- *varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta*
- *miten neuvontaa ja ohjausta tarjotaan huoltajille heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista*
- *periaatteet, joilla lapsiryhmät muodostetaan*
- *siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.*

Tämän luvun sisältöjä ja tavoitteita syvennetään seuraavissa luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiselle ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- *arvoista ja periaatteista*
- *työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta*
- *oppimisympäristöistä ja työtavoista*
- *yhteistyöstä ja sen eri muodoista*
- *vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä*
- *henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta*
- *johtamisrakenteista ja -käytännöistä*
- *toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.*

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria[95] *kehitetään inkluusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.*

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inkluusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inkluusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestävälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

95 *HE 148/2021 s. 30–31*

3.1. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti[96]*.*

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Toimintakulttuuria ohjaavat tekijät, arvot, periaatteet ja työtapoja määrittävät rakenteet avataan keskustellen yksiköiden henkilöstön pedagogisissa palavereissa ja työilloissa. Keskusteluun järjestetään mahdollisuuksia myös yksiköiden yhteisissä tapaamisissa, kuten kaikille työntekijöille avoimissa pedagogisessa keskustelufoorumeissa. Päiväkodeissa määritellään omaa toimintakulttuuria edistävä toiminta-ajatus. Sen tarkoitus on ohjata toimintaa kohti hyvinvoivaa yhteisöä, joka kannustaa oppimiseen, vuorovaikutukseen ja leikkiin. Toiminta-ajatus ohjaa lapsia, huoltajia ja henkilöstöä osallistavien työskentelytapojen löytämiseen. Toimintaa ohjaavat ratkaisut tulee tehdä pedagogisesta ja inklusiivisesta näkökulmasta lapsen etu huomioiden. Polku kohti toimintakulttuurin muutosta tapahtuu konkreettisten tekojen, sopimusten ja kokeilujen kautta. Toiminta-ajatusta ja sen kehittymistä edistävät toimenpiteet tehdään näkyväksi yhdessä henkilökunnan kanssa. Toimintakulttuurin muutosta ja sen vaikutuksia arvioidaan yksikön pedagogisissa palavereissa säännöllisin väliajoin, mutta kuitenkin vähintään kaksi kertaa toimintavuoden aikana. Tiimien toimintaan vaikuttavat asiat kirjataan ryhmävasuun.

96 *Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85*

Koko perhepäivähoidon toimintakulttuurin muutostarpeet määritellään perhepäivähoidon yhteisissä työilloissa ja tapaamisissa. Perhepäivähoidon toimintakulttuuria arvioidaan ainakin kerran toimintakauden aikana. Toimintakulttuurin kehittämiskohteet kirjataan perhepäivähoidon toimintasuunnitelmaan.

3.1.1. Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

3.1.2. Oppimiseen, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä oppimisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäseninä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

3.1.3. Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta[97] ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa varhaiskasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä[98]. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista

97 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta*
98 *Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §*

keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Raision varhaiskasvatuksessa on yhteinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma, jonka pohjalta laaditaan yksikkökohtaiset toiminnalliset suunnitelmat yhteistyössä henkilöstön, huoltajien ja lasten kanssa. Varhaiskasvatusyksikön suunnitelmaan kirjataan selvitys yksikön tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tilanteesta, tarvittavat konkreettiset toimenpiteet niiden edistämiseksi, vastuuhenkilöt, aikataulu sekä edelliseen suunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden arviointi.

Henkilöstö huomioi sukupuolten moninaisuuden ja toimii niin, että jokainen lapsi kokee olonsa hyväksytyksi sellaisena kuin on. Henkilöstö tunnistaa, kunnioittaa ja tuo esille moninaisia ihmisenä olemisen malleja. Yhteisössä on pohdittava omia asenteita ja niiden näkymistä omassa toiminnassa. Yhteisössä tulee vallita myönteinen ja kannustava ilmapiiri ja lasten kanssa keskustellaan avoimesti. Varhaiskasvatuksen tavoite on antaa lapselle mahdollisuus kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia.

Varhaiskasvatuksessa opetetaan kulttuuriperinteitä, moninaisuuden kohtaamista, yhteistä tutkimista, ihmettelyä ja jakamista. Henkilöstö näyttää omalla esimerkillään, mitä eettinen toiminta tarkoittaa tasa-arvoisen kohtelun, toisen kunnioittamisen, suvaitsevaisuuden, syrjinnän ehkäisyn sekä fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden näkökulmasta. Henkilöstö vastaa suvaitsevaisen ilmapiirin luomisesta lapsiryhmään.

3.1.4. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta

ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöönsä. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Raision varhaiskasvatuksessa käytetään KieliPedaa kielitietoisen pedagogiikan tukena. KieliPeda-työväline tukee erityisesti monikielisten lasten suomen kielen oppimista. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä on arvioida, millä tavoin pedagoginen toiminta tukee lapsen kielellisten taitojen kehittymistä ja kokonaisvaltaista kasvua. Työvälineen avulla

- arvioidaan ja kehitetään varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta,
- tarkastellaan yhteistyössä huoltajien kanssa monikielisen lapsen kielimaailmaa ja
- seurataan monikielisen lapsen suomen kielen taitojen edistymistä.

Oppimisympäristön kielitietoisuuden näkökulmina on henkilöstön toiminta, oppimisympäristöt ja lapsen osallisuus. Lomakkeen avulla lapsiryhmän kanssa työskentelevä tiimi arvioi ja kirjaa yhdessä, kuinka eri väittämät omassa ryhmässä toteutuvat ja mitä tulee vielä kehittää ja miten. Raisiossa oppimisympäristön arviointia ei tehdä jokaiselle monikieliselle lapselle erikseen, vaan se tehdään ryhmälle. Kuitenkin siinä tulee huomioida yksittäisen lapsen näkökulma.

Monikielisen lapsen kielimaailma -lomakkeen avulla tarkastellaan yhdessä huoltajien kanssa monikielisen lapsen kieliä ja kielenkäyttötilanteita. Sen avulla selvitetään milloin, missä ja kenen kanssa lapsi käyttää kieliään sekä saadaan näkyviin kielet, joita lapsi kuulee ympäristöissään. Huoltajien näkemys lapsen kielistä, osaamisesta ja oppimisesta on merkityksellinen kielitietoisen pedagogiikan suunnittelun lähtökohta. Raisiossa lapsen kielimaailman tarkastelu tehdään mahdollisuuksien mukaan jo alkukeskustelun yhteydessä.

Lapsen suomen kielen seurannan tavoitteena on, että lapsen suomen kieli kehittyy mahdollisimman ikätasoiseksi. Taitotasoa kuvaavat lomakkeet on kehitetty tavanomaisesti kieltä oppivan monikielisen lapsen suomen kielen oppimisen edistymisen seurantaan. KieliPedassa on neljä eri taitotasoa. Ne toimivat oikea-aikaisen kielitietoisen opetuksen suunnittelun tukena.

3.1.5. Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä[99]*. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.*

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttumisen suunnitelma on laadittu Raision varhaiskasvatuksen yhteisenä suunnitelmana. Suunnitelmassa on yksikkökohtaisesti tarkennettava osio. Huoltajat pääsevät tutustumaan suunnitelmaan oman lapsensa päiväkodissa.

Pienten lasten kiusaamisessa on kysymys puutteellisista vuorovaikutustaidoista ja itsesäätelytaidoista. Näitä taitoja opetellaan kasvatushenkilöstön ohjauksessa. Varhaiskasvatuksessa jokaista lasta suojataan kiusaamiselta. Yhtä lailla lapsella on oikeus opetella taitoja, ettei hänestä tule kiusaajaa. Varhaiskasvatuksessa opetellaan toisten kanssa toimeen tulemista, erilaisuuden hyväksymistä ja hyväntahtoisuutta toisia kohtaan.

99 *Varhaiskasvatuslaki 10 §*

Ilmapiiri, jossa vahvistetaan positiivista toimintaa ja käyttäytymistä sekä toiset hyväksyvää vuorovaikutusta, on lähtökohtana kiusaamisen ehkäisylle. Aikuisen oma malli, sensitiivisyys ja empaattisuus tukevat lapsen vuorovaikutustaitojen ja itsesäätelytaitojen kehittymistä. Taito havaita lapsiryhmän jäsenten aloitteet ja sanattomat viestit, auttaa lasten itsesäätelyn tukemisessa ja toisia kunnioittavan kulttuurin luomisessa. Keinoja kunnioittavan ja yhteisöllisen kulttuurin luomiseksi ovat muun muassa ryhmäytymiseen ja positiiviseen me-henkeen panostaminen, lapsia osallistava sääntöjen laadinta sekä tunnetaitojen harjoittelu. Tunne- ja empatiataitoja harjoitellaan monin eri tavoin koko toimintavuoden ajan. Kaverisuhteiden tukemista varten henkilökunta havainnoi lasten sosiaalisia taitoja ja keskinäistä vuorovaikutusta. Sosiaalisia suhteita voi dokumentoida esimerkiksi lasten haastattelujen ja sosiogrammin avulla.

Kiusaaminen eroaa riidoista ja erimielisyyksistä siten, että kiusaaminen ei ole hetkellistä ja sen kohteena on jatkuvasti sama lapsi. Kiusaaminen voi olla tönimistä, lyömistä, haukkumista, yksin jättämistä tai mitä tahansa sellaista toimintaa, jolla pyritään vahingoittamaan toista. Loukkaava puhe ja leikeistä pois jättäminen johtaa lopulta siihen, että lapsi suljetaan oman vertaisryhmänsä ulkopuolelle. Henkilöstön täytyy olla tietoinen lasten leikeistä ja niissä tapahtuvista vuorovaikutuksista, jotta pystytään ehkäisemään syrjintää. Tämä onnistuu parhaiten ohjaamalla leikkiryhmiä sekä olemalla tarvittaessa mukana leikeissä. On jokaisen varhaiskasvatuksessa työskentelevän velvollisuus ehkäistä kiusaamistilanteiden syntymistä, puuttua kiusaamistilanteisiin sekä käsitellä asia osapuolten kanssa. Kiusaajaa ei leimata tai nöyryytetä muiden edessä, hänelle ei huudeta tai siirretä yksin ”jäähylle” pois muusta lapsiryhmästä.

Raision kaupungin päiväkodeissa käytetään Miniversoa. Miniverso on toimintamalli, jonka avulla henkilökunnan jäsen auttaa lapsia itse löytämään ratkaisuja ristiriitoihinsa. Lasta kunnioitetaan ja kuunnellaan oman riitansa ja sen ratkaisun asiantuntijana. Lapset ovat aidosti osallisia riitatilanteiden ratkaisussa. Kaikki johtajat ja kasvatushenkilöstöön kuuluvat koulutetaan Miniverson käyttöön.

Turvataitoja opetetaan varhaiskasvatuksessa ikäkaudelle sopivalla tavalla. Lasten omia taitoja puolustaa itseään ja rajojaan sekä selviytymiskeinoja vahvistetaan. Turvataitokasvatuksella rohkaistaan lapsia kertomaan huolistaan turvalliselle aikuiselle ja henkilöstö pyrkii havaitsemaan lasten huolenaiheita. Lasten kanssa keskusteleminen, kokemusten kohtaaminen ja ahdistusta aiheuttaneen tilanteen läpikäyminen ovat keinoja, joilla lasten kokemusta luottamuksesta ja turvallisuudesta vahvistetaan.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja puuttumisen tapoja tarkennetaan ryhmävasussa kohtaan, jossa suunnitellaan ryhmän vuorovaikutusta ja ilmapiirin luomista. Keinojen riittävyyttä arvioidaan aina, kun havaitaan, että ryhmässä on kiusaamista. Toimenpiteiden vaikuttavuutta arvioidaan sekä ryhmävasun että lasten vasujen arvioinnin yhteydessä. Huoltajia kuullaan ja heidän kanssa keskustellaan vanhempainilloissa ja oman lapsen vasukeskustelussa.

3.2. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö[100]. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia

100 *Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §*

maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava saavutettavuus, lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Raision varhaiskasvatuksessa huolehditaan oppimisympäristön turvallisuudesta ja monipuolisuudesta. Lapselle annetaan mahdollisuuksia leikkiä, liikkua, tutkia, ilmaista itseään ja toimia aktiivisena jäsenenä erikokoisissa ryhmissä. Raision päiväkodeissa toimitaan päivittäin pienryhmissä ja se on lähtökohtana toiminnan suunnittelulle. Lapsille annetaan säännöllisiä mahdollisuuksia toimia myös isomman ryhmän kanssa. Erilaisia ryhmiä suunniteltaessa huomioidaan lapsen ystävyyssuhteet sekä tavat oppia ja osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Kasvua ja oppimista tukevassa ympäristössä on kiireetön, avoin ja rohkaiseva ilmapiiri. Kiireettömässä ympäristössä lapsella on aikaa pitkäkestoiseen leikkiin ja hänellä on mahdollisuus jatkaa samaa leikkiä myöhemmin. Lapset otetaan mukaan oppimisympäristön suunnitteluun ja muokkaamiseen ikätasolle sopivalla tavalla. Oppimisympäristöjen rakentamisessa huomioidaan Liikkuva varhaiskasvatus – ohjelman tavoitteet lisätä liikettä ja toiminnallisuutta arkeen. Ohjelmasta kerrotaan tarkemmin luvussa 4.5.

Ulkoilmapedagogiikka Raisiossa

Ulkoilmapedagogiikka määritellään opetukseksi, joka tapahtuu päiväkodin tai perhepäivähoidon seinien ulkopuolella. Se voi olla jokin ennalta suunniteltu projekti tai yksinkertaisesti suunnitellun toiminnan siirtämistä ulos. Pihat, metsät, muu luonto sekä rakennettu ympäristö tarjoavat kokemuksia ja elämyksiä, joiden kautta oppija rakentaa suhdettaan ympäristöön ja itseensä. Raision varhaiskasvatuksen kehittämistyöryhmä Varke tehnyt julkaisun ulkoilmapedagogiikasta, jossa on tutkimustietoa ja käytännön esimerkkejä päiväkodin ja perhepäivähoidon rakennuksen ulkopuolella toteutetusta pedagogisesta toiminnasta.

3.3. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä[101]*.*

3.3.1. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa[102]*. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.*

Perusteasiakirjaan kirjatuista arvoista, tavoitteista ja toteuttamisesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi[103]*.*

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

---

101 Varhaiskasvatuslaki 7 §
102 Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta
103 Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua[104] lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään saavutettavia digitaalisia palveluja. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Huoltajien kanssa käydään alkukeskustelu ennen kuin lapsi aloittaa päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Keskustelussa vanhemmat kertovat lapsestaan ja henkilökunnan edustaja kertoo päiväkodin tai perhepäivähoidon tavoista ja käytänteistä. Samalla sovitaan tiedonsiirrosta koskien lapsen aikaisempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa, jos sellainen on olemassa. Monikielisten lasten kohdalla käydään alkukeskustelussa Kielipedan osio 2 Monikielisen lapsen kielimaailman tarkastelu. Sen avulla selvitetään milloin, missä ja kenen kanssa lapsi käyttää kieliään sekä saadaan näkyviin kielet, joita lapsi kuulee ympäristöissään. Lapsella ja perheellä on ennen aloitusta mahdollisuus tutustua tulevaan päiväkotiin tai perhepäiväkotiin, jolloin vanhempi käy lapsen kanssa lyhyillä vierailuilla ryhmässä henkilökunnan kanssa sovitun aikataulun mukaisesti.

Varhaiskasvatuskeskustelu käydään vanhempien kanssa ainakin kerran toimintakauden aikana. Keskustelussa käydään läpi lapsen vasuun kirjatut asiat, joihin sisältyy lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, varhaiskasvatuksen toiminnalle asetetut lapsen tarpeista lähtevät tavoitteet sekä mahdollinen tuen tarve. Jos lapselle tehdään päätös tehostetun tai erityisen tuen aloittamisesta, kirjataan tuen järjestämiseen liittyvät asiat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tästä määrätään tarkemmin luvussa 5.

Mikäli lapsi tarvitsee lääkehoitoa, tarkistetaan lääkehoitosuunnitelma. Lääkehoitosuunnitelma voi liittyä pitkäaikaissairauden hoitoon, välitöntä hoitoa vaativiin oireisiin tai satunnaisten oireiden lievittämiseen. Lapsen vasuun kirjataan tieto lääkehoitosuunnitelman olemassaolosta sekä laadinnan ja tarkastusten ajankohdat. Varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä käydään läpi Puhetta lapsesta ja perheestä -lomake, joka on laadittu yhteistyössä perhetyön kanssa. Huoltajille tarjotaan mahdollisuus keskustella lapsen varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista toisenkin kerran toimintakauden aikana asetettujen tavoitteiden arvioinnin yhteydessä. Keskustelu on käytävä huoltajan kanssa aina lapsen edun sitä vaatiessa. Keskustelulle on hyvä varata aikaa yksiköstä toiseen siirtymisen vaiheessa. Lapsen näkökulma selvitetään ja huomioidaan keskustelussa mahdollisuuksien mukaan lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Lapsi osallistuu mahdollisuuksien mukaan keskusteluun. Hänen läsnäolonsa keskustelussa merkitään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

104 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*

Yhteydenpito huoltajien kanssa tapahtuu päivittäisissä kohtaamisissa, tiedotusluontoisissa asioissa Edlevon viesteillä ja tiedotteilla. Akuuteissa asioissa, kuten lapsen sairastuessa, ollaan yhteydessä puhelimella tai tekstiviestillä. Lasta koskevat henkilökohtaiset asiat keskustellaan kasvotusten, puhelimitse tai Teams- etäyhteyden avulla. Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa järjestetään vuosittain vanhempainiltoja, joissa on ajankohtaisia teemoja sekä mahdollisuus yhteiseen keskusteluun. Näiden lisäksi yksiköt voivat järjestää toiminnallisia perheiden iltoja tai iltapäiviä, jolloin lapset ovat mukana perheen ja päiväkodin yhteisessä toiminnassa.

Huoltajilla on oltava mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Jokaisessa päiväkodissa ja ryhmämuotoisessa perhepäivähoidossa pohditaan mahdollisuuksia ja tapoja ottaa huoltajia mukaan toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen. Nämä periaatteet konkretisoidaan yksikön toimintakulttuuria edistävässä toiminta-ajatuksessa (luku 3.1) sekä ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa. Koko kaupungin tasolla huoltajilta pyydetään arviointia varhaiskasvatuksen laadusta sen eri vaiheissa. Laadunarviointia on kuvattu tarkemmin luvussa 7.

3.3.2. Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet[105]. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä[106].

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa[107].

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä[108].

105 *Varhaiskasvatuslaki 7 §*
106 *Varhaiskasvatuslaki 7 §*
107 *Varhaiskasvatuslaki 7 §*
108 *Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Yhteistyö neuvolan ja muiden terveydenhuollon toimijoiden kanssa

Varhaiskasvatuksen opettaja laatii yhteistyössä ryhmän muun henkilöstön kanssa arvion 4-vuotiaan laajaa terveystarkastusta varten. Arvioon käytetään ICF-lomaketta, joka on lapsen toimintakykyä kuvaava lomake. Suomea toisena kielenä puhuvien tai monikielisten lasten ICF-lomakkeeseen liitetään Kielipedan mukainen monikielisen lapsen suomen kielen taitotason seurantalomake. Terveydenhoitaja osallistuu yksittäisen lapsen asioita koskeviin palavereihin tarvittaessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajat voivat olla yhteydessä neuvolan terveydenhoitajaan yksittäisen lapsen asioissa. Mikäli lapsi on syntynyt kesäkuukausien aikana, edellisen toimintakauden opettaja laatii arvion varhaiskasvatuksesta lastenneuvolaa varten. Lomake lähetetään salattuna sähköpostina terveydenhoitajien yhteiseen sähköpostiin huoltajien luvalla. ICF-lomake arkistoidaan varhaiskasvatuksessa. Vanhemmat toimittavat neuvolatodistuksen päiväkotiin tai perhepäivähoitoon.

Neuvolapalvelujen ja toimintakykyä tukevien palvelujen kanssa tehdään yhteistyötä, jos lapsi tarvitsee kehityksen ja oppimisen tukea varhaiskasvatuksessa. Mikäli lapsen kehityksestä on huolta, voi varhaiskasvatuksen erityisopettaja tehdä pyynnön lapsen monialaiseen arvioon, joka tehdään Monialainen konsultaatio- ja arviointi –työryhmässä eli Monark:ssa. Asioiden käsittely monialaisessa konsultaatiotiimissä on mahdollista vain huoltajalta saadun kirjallisen luvan perusteella. Monark-tiimin toiminnan tarkoituksena on nopealla käsittelyllä varmistaa oikea-aikainen ja riittävä avun saanti kokoamalla yhteen lapsen asioita hoitavat eri alojen työntekijät. Monark- tiimissä muodostetaan kokonaiskuva lapsen tilanteesta ja kartoitetaan vaihtoehtoja jatkotoimille sekä mahdollisille kuntoutusarviotarpeille. Varhaiskasvatuksessa yhteistyöstä yksittäisen lapsen asioissa vastaa pääasiallisesti varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhdessä varhaiskasvatusryhmän opettajan kanssa.

Yhteistyö sosiaalityön ja perhepalveluiden kanssa

Raisiossa varhaiskasvatusta varten laadittu Puhetta lapsesta ja perheestä -keskustelu käydään varhaiskasvatuskeskustelun yhteydessä kerran toimintakauden aikana. Keskustelussa pyritään vanhempien kanssa kartoittamaan lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeisiä tekijöitä sekä tukemaan lapsen kehitystä ja perheen voimavaroja. Tarvittaessa perhe ohjataan perhepalvelujen piiriin. Vanhemmat täyttävät lomakkeen kotona etukäteen. Keskustelun aikana lomaketta voidaan tarvittaessa täydentää. Lomake säilytetään korkeintaan kuluvan toimintakauden ajan, eikä sitä siirretä toiseen yksikköön tai arkistoon. Perhe- ja sosiaalipalvelujen perhetyöntekijä voidaan pyytää mukaan palaveriin, jos perheen tai lapsen hyvinvoinnista on huolta ja vanhemmat antavat siihen suostumuksensa. Asiakas- ja palveluohjaus Soihtu antaa neuvontaa ja ohjausta tarvittaessa. Kiireellisissä lastensuojelullisissa asioissa voi ottaa yhteyttä suoraan lastensuojelun päivystykseen. Kiireettömässä tapauksessa työntekijä voi lastensuojeluilmoituksen sijasta ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen yhdessä lapsen ja hänen vanhempansa kanssa, mikäli vanhemmat siihen suostuvat. Jos perheellä on jo asiakkuus, voi olla yhteydessä omaan sosiaalityöntekijään.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena varhaiskasvatukseen tulevalle lapselle laaditaan liite lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kyseisessä liitteessä kuvataan perheen, lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä.

Kotoutumispalvelut

Raision kotoutumispalvelujen kanssa tehdään yhteistyötä. Kotoutumistyön ohjauksen tarve on suuri siinä vaiheessa, kun lähiaikoina maahan muuttaneen perheen lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa. Kotoutumispalvelujen työntekijän osallistuminen aloituskeskusteluun tai lapsen vasu-keskusteluun on sujuvan alun kannalta hyödyllistä. Kotoutumispalveluiden työntekijöitä voidaan tarvittaessa kutsua myös varhaiskasvatuksen vanhempainiltoihin. Tarvittaessa myös varhaiskasvatuksessa voidaan ohjata perhe kotoutumistyön Monineuvo-palveluun, joka tarjoaa matalan kynnyksen ohjausta ja neuvontaa kaikille vieraskielisille kuntalaisille tai Kototukeen, jonka tavoitteena on edistää kotoutuja-asiakkaiden kotoutumista kokonaisvaltaisesti eri elämänalueilla.

Yhteistyö liikuntapalveluiden kanssa

Kaupungin varhaiskasvatus tekee tiivistä yhteistyötä liikuntapalveluiden kanssa. Yhteistyötä hyödynnetään Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman koordinoinnissa ja toteuttamisessa. Liikuntapalveluiden edustaja toimii osana varhaiskasvatuksen liikuntavastaavien verkostoa. Varhaiskasvatuksen käytössä ovat jäähalli, liikuntahalli, kamppailulajien tila, Uintikeskus Ulpukan tilat, tennishalli sekä Lähitapiola-areena. Lisäksi varhaiskasvatukseen on hankittu hiihtovälineitä ja muita liikuntavälineitä, joiden säilytyksestä vastaa liikuntapalvelut. Liikunta- ja harrastemessut on vuosittain järjestettävä liikunnallinen tapahtuma perheille, jossa on paikallisten urheiluseurojen ja yhdistysten järjestämiä liikunnallisia toimintapisteitä sekä tietoa harrastusmahdollisuuksista. Varhaiskasvatus on mukana järjestämässä tapahtumaa yhdessä liikuntapalveluiden kanssa. Liikuntapalvelut toimivat yhteistyötahona paikallisten seurojen ja varhaiskasvatuksen välillä. Arjen liikkumisen lisäämisen sekä henkilöstön koulutuksen osalta Raision kaupunki tekee tiivistä yhteistyötä Liiku ry:n kanssa.

Yhteistyö kirjasto- ja kulttuuritoimen kanssa

Raision kaupunginkirjasto on päiväkotien ja perhepäivähoidon käytössä. Kirjaston yhteyshenkilön kanssa voi sopia ohjatusta käynnistä kirjastossa tai pyytää kirjaston palveluja päiväkotiin. Kulttuuritoimi laatii varhaiskasvatuksessa olevien lasten kulttuurikasvatussuunnitelman, joka jatkuu esi- ja perusopetukseen. Kulttuurikasvatussuunnitelman avulla taataan lasten tasa-arvoinen mahdollisuus tutustua taiteen ja kulttuurin eri muotoihin. Kulttuurikasvatussuunnitelmaa on kuvattu tarkemmin luvussa 4.5 Oppimisen alueet.

Ruoka- ja siivouspalvelut

Raision kaupungin ruokapalveluiden kanssa sovitaan lasten ravitsemukseen ja ruokavalioihin liittyvistä asioista. Terveyttä ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen ruokailusuositus 2018 ohjaa varhaiskasvatuksen ruokailun toteuttamista. Raisiossa on keskitetty ruoan valmistus pääsääntöisesti muutaman ison keittiön yhteyteen. Perhepäivähoidossa perhepäivähoitajat valmistavat ruoan omassa kodissaan. Ryhmäperhepäiväkodin ruoka tuodaan valmistuskeittiöstä valmiina. Varhaiskasvatuksen yksiköiden siivouksesta huolehtii Raision kaupungin tilapalvelut.

Yhteistyö seurakunnan kanssa

Raision seurakunnan kanssa järjestetään yhteistyötä katsomuskasvatuksessa. Yhteistyön korimalli on tukena yhteistyön tekemisessä. Päiväkotien edustajat kokoontuvat syyskauden alussa suunnittelemaan toimikauden yhteistyötä yhdessä Raision seurakunnan edustajien kanssa. Seurakunnan lastenohjaajat tai muut työntekijät toimivat yhteistyössä päiväkotien ja perhepäivähoidon kanssa toimien oman katsomuksensa asiantuntijoina. Yhteistyö sisältää retkiä seurakunnan tiloihin ja seurakunnan työntekijöiden vierailuja päiväkodeissa. Päiväkodeilla ja perhepäivähoidolla on mahdollisuus kutsua seurakunnan työntekijä ryhmään käsittelemään lapsia puhututtavia aiheita tai lapsiryhmän tarpeista nousevia asioita yhdessä kasvatushenkilöstön

kanssa. Seurakunnan työntekijät voivat olla myös tukemassa henkilöstön osaamista katsomuskasvatukseen liittyvissä teemoissa.

Raision kaupungin varhaiskasvatuksen ja seurakunnan välinen yhteistyö on osa yleissivistävää opetusta, jossa tutustutaan evankelis-luterilaisen kirkon perinteisiin ja juhliin kuten kastejuhlaan, häihin ja hautajaisiin. Myös muut projektiluontoiset yhteiset tapahtumat ovat mahdollisia. Nämä toimintamuodot suunnitellaan siten, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus tutustua seurakuntaan yhtenä oppimisympäristönä ilman uskonnon harjoittamiseen liittyviä elementtejä. Seurakunnan tiloissa järjestettävä joulukirkko tai pääsiäisvaellus eivät kuitenkaan korvaa esimerkiksi päiväkodin joulujuhlaa. Niille lapsille, jotka eivät osallistu seurakunnan uskonnollisiin tilaisuuksiin, järjestetään päiväkodeissa niiden aikana toimintaa, joka tukee kulttuurisen ja katsomuksellisen osaamisen sekä eettisen kasvatuksen tavoitteita. Jouluun ja pääsiäiseen juhlana tutustutaan osana päiväkotien ja perhepäivähoidon toimintaa. Yhteistyömuodoista ja sisällöistä tiedotetaan huoltajia toimintakauden alussa ja heidän kanssaan sovitaan lapsen mahdollisesta osallistumisesta seurakunnan kanssa yhteisesti järjestettävään toimintaan. Huoltajille kerrotaan mahdollisuudesta olla yhteydessä seurakuntaan.

Katsomuskasvatuksen sisältö on kuvattu luvussa 4.5. Oppimisen alueet.

3.4. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan

- *varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt*
- *inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen*
- *varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt*
- *huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt*
- *monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat*
- *mahdollinen toiminnan kehittämisen yhteistyö muiden tahojen kanssa: kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen järjestäjien, viranomaisten, korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten sekä järjestöjen kanssa*
- *eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt*
- *miten kiusaamista, väkivaltaa, syrjintää ja häirintää ehkäistään esimerkiksi laatimalla yhteiset säännöt ja toimintatavat yhdessä varhaiskasvatusyhteisön kesken*
- *miten kiusaamiseen, väkivaltaan, syrjintään ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan.*

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisella suunnittelulla (luku 1.2). Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava paikallinen suunnittelu sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Pedagogisen toiminnan suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin periaatteet

Pedagogisen toiminnan keskiössä on lasten ja henkilöstön vuorovaikutus ja toiminta. Henkilöstön osaaminen, ajankohtainen tieto ja ammatillisuus edistävät lapsen oppimista ja hyvinvointia. Hyvä suunnittelu, jatkuva pedagogisen toiminnan arviointi sekä tilan antaminen lasten tarpeille ja aloitteille näkyvät toiminnan laadussa. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan seuraavien asioiden konkreettiset tavoitteet ja niiden toteuttaminen:

- Vuorovaikutus ja osallisuus ryhmässä, johon kuvataan myös kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja siihen puuttumista
- Oppimisympäristöt ja ulkoilmapedagogiikka
- Leikki
- Arkitoimintapedagogiikka
- Monipuoliset työtavat ja pienryhmätoiminta
- Pedagoginen dokumentointi
- Kehityksen ja oppimisen tuen järjestäminen
- Yhteistyö huoltajien kanssa
- Monialainen yhteistyö
- Yhteistyö esiopetuksen kanssa siirtymävaiheessa

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi pedagogista toimintaa suunnitellaan kehkeytyvän opetussuunnitelman periaatteiden mukaisesti. Suunnitelmien tekemisen rinnalla dokumentoidaan toteutunutta toimintaa. Suunnitelmassa huomioidaan lasten kiinnostuksen kohteet, aloitteet ja tarpeet paremmin kuin tarkasti etukäteen tehdyssä suunnitelmassa. Sisällöt tarkentuvat ja määräytyvät teema- ja projektityöskentelyn eli pedagogisen prosessin aikana. Käytännön pedagogisessa työssä henkilöstön suunnittelema toiminta, lapsista lähtevä toiminta sekä lasten ja henkilöstön yhdessä ideoima toiminta vuorottelevat. Keskeistä prosessissa on jatkuva havainnointi, dokumentointi, arviointi ja kehittäminen. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa tehdään, muun dokumentoinnin rinnalla, pedagogiset arvot ja tavoitteet näkyviksi. Siten myös huoltajat saavat tietoa muustakin kuin arjessa näkyvästä toiminnallisesta tasosta.

4.2. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta.

Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Varhaiskasvatuksessa edellytetään pedagogista dokumentointia varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen menetelmänä. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällön kirjauksiin, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan sekä pedagogisen toiminnan laadun arviointiin. Kukin tiimi voi pohtia, miten pedagogista dokumentointia juuri heidän ryhmässään toteutetaan ja mitä tietoa sillä haetaan. Henkilöstön käytössä on lasten taitoja ja tarpeita arvioivia havainnointityökaluja, jotka suuntaavat lapsen vahvuuksien ja tarpeiden huomaamista, sekä pedagogisen toiminnan tavoitteiden asettamista. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma toimii kehkeytyvän opetussuunnitelman tavoin, jolloin toiminta ja sen tavoitteet suunnitellaan riittävän väljästi. Siten voidaan huomioida toimintahetken tai pitkäkestoisen projektin tai teeman aikana ilmenevät lasten tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Toteutunut toiminta ja arvio tavoitteiden saavuttamisesta kirjataan dokumentointipohjaan. Vaihtoehtoisesti kehkeytyvän opetussuunnitelman voi kirjata Google Sites -verkkosivupohjalle.

Ryhmän pedagogisen toiminnan dokumentointi tapahtuu esimerkiksi kuvaamalla projektien eri vaiheita ja kirjaamalla havaintoja lasten tarpeista ja aloitteista. Yksiköissä sovitaan, miten dokumentoitu aineisto saadaan näkyville. Ryhmän projekteista voi koostaa erilaisia

kuvasarjoja teksteineen tai tulostaa kuvia työskentelyn etenemisestä esimerkiksi ryhmän tilojen seinälle tai tasoille. Projektin prosessi ja tuotokset voivat olla myös digitaalisessa muodossa nähtävillä. Dokumentointia hyödynnetään huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä ja toiminnan näkyväksi tekemisessä. Keskeistä on lasten osallisuus sekä lasten vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden huomioiminen. Tavoitteena on dokumenttien käyttö lasta, perhettä ja työntekijöitä voimaannuttavasti ja positiivista vuorovaikutusta vahvistavasti, jolloin huomioidaan myös dokumentoinnin eettiset seikat. Varhaiskasvatuksessa luodaan edellytyksiä ja tapoja kerätä erilaisia dokumentteja sekä tutustutaan eri välineiden käyttöön ja työympäristöihin. Kun dokumentointia tehdään tämän lisäksi digitaalisessa muodossa, mahdollistuu erilaisten projektien ja lapsen oppimisprosessien dokumentointi esimerkiksi valokuvaamalla tai videokuvaamalla. Raision kaupungin yksiköissä tallennukset tehdään Google Suite for Education –palvelun kansioihin.

4.3. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Työtapoja tarkennetaan ja konkretisoidaan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa ainakin toiminnallisuuden ja pienryhmien toimimisen näkökulmasta. Toiminnallisuudessa huomioidaan lapsen tarve riittävään liikkumiseen myös ohjatun liikunnan ja ulkoilun lisäksi. Tutkiminen on lasta aktivoiva tapa tutustua asioihin ja ilmiöihin, ratkaista ongelmia ja tehdä päätelmiä. Lapsen luovuudelle annetaan tilaa ja aikaa riittävästi sen sijaan, että aikuinen ohjaisi aina valmiin mallin tai ohjeen mukaisesti. Lapsen tapaa ilmaista itseään monipuolisesti tuetaan tarjoamalla erilaisia materiaaleja ja ohjaamalla erilaisten välineiden ja työtapojen käyttöön. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen oikeuteen leikkiä ja käyttää mielikuvitustaan. Työtapojen valinnassa huomioidaan ryhmän lasten ikärakenne. Eri-ikäisten lasten kanssa voidaan samassakin ryhmässä tai pienryhmässä käyttää erilaisia työtapoja huomioiden lasten sen hetkiset taidot ja kiinnostus uusien taitojen oppimiseen.

4.4. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapa. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien esimerkiksi hyppy-, heitto- ja kiinniottoleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan määritellään keinoja, joilla lasten mahdollisuuksia leikkiä ja leikkitaitoja kehitetään. Pienet lapset päättävät itse, mistä leikki alkaa ja mihin se päättyy. Leikin kulkua ja yhteisessä leikissä tarvittavaa neuvottelutaitoa opitaan leikkimällä yhdessä taitavamman kanssa. Aikuisen osallistumista leikkiin määrittää lasten leikkitaitojen ja vuorovaikutustaitojen taso. Aikuisen läsnäolo leikissä antaa mahdollisuuksia havaita lapsen vahvuuksia ja tarpeita sekä tukea lapsen kehittyviä taitoja. Se myös lähentää suhdetta lapsiin ja parhaimmillaan tuottaa iloa kaikille leikkiin osallistuville. Leikin rikastuttaminen välineistöllä, mielikuvituksella ja positiivisella jännityksellä tarjoaa mahdollisuuksia syventyvään, pitkäkestoiseen ja riemulliseen leikkiin. Leikkiympäristöjä rakennetaan ja uudistetaan lasten tarpeiden mukaisesti. Ryhmissä kiinnitetään tietoista huomiota niihin tapoihin ja ehtoihin, joilla lapset saavat päättää leikistään sekä erilaisten sääntöjen tarpeellisuuteen leikin kehittymisen näkökulmasta. Jotta jokainen lapsi pääsee osallistumaan yhteiseen leikkiin ja vaikuttamaan leikin sisältöön, täytyy henkilöstön havainnoida lasten leikkiä ja omaa toimintaansa leikin ohjaamisessa.

4.5. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden[109] mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- *Kielten rikas maailma*
- *Ilmaisun monet muodot*

109 *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*

- *Minä ja meidän yhteisömme*
- *Tutkin ja toimin ympäristössäni*
- *Kasvan, liikun ja kehityn.*

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielipiteet, mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

4.5.1. Kielten rikas maailma (001)

*Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.*

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

*Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.*

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

***Vuorovaikutustaitojen** kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.*

*Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.*

*Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin. Tarvittaessa lapsia tuetaan käyttämään omaa vaihtoehtoista kommunikaatiotapaa osana ryhmän vuorovaikutusta.*

*Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisen kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.*

*Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.*

*Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.*

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Kielen kehitystä tukeva toiminta

Oppimisympäristössä huomioidaan lapsen mahdollisuudet kuulla rikasta puhetta sekä tutustua kirjoitettuun kieleen. Sanoja ja kirjaimia on eri tiloissa esillä. Tekstiä ja kuvia sisältäviä kirjoja on lasten saatavilla. Satujen vuorovaikutuksellinen lukeminen, lorut, riimittely, laulujen sanat ja rytmi, lasten omat tarinat sekä vuorovaikutuksellinen leikki tukevat lapsen kielen kehitystä. Lapsen omaan nimeen tutustutaan puhutussa ja kirjoitetussa muodossa. Isompien lasten kanssa myös oman nimen kirjoittamista harjoitellaan. Ryhmässä tutustutaan läsnä oleviin vieraisiin kieliin, jonka tarkoituksena on oppia kunnioittamaan muita kieliä ja arvostamaan omaa äidinkieltä.

Ympäristöä ja toimintaa kuvailemalla sekä havaittavia tunnetiloja sanoittamalla tuetaan lapsen mahdollisuuksia ymmärtää ja ilmaista omia tunteitaan, näkemyksiään, ajatuksiaan ja aikomuksiaan. Henkilöstön sensitiivinen läsnäolo keskustelutilanteissa mahdollistaa lasten kuulluksi tulemisen ja viestiin vastaamisen tarkoituksenmukaisesti. Henkilöstö toimii mallina lapsille kielen käytön tavoista erilaisissa tilanteissa. Raisiossa arkitoimintapedagogiikan mukainen tietoinen kielen monipuolinen käyttö päivittäin toistuvissa tilanteissa tukee lapsen sanaston ja kielen tilannesidonnaisuuden ymmärtämisen kehittymistä.

Monikieliset lapset ryhmässä

Lapsen kulttuuria ja äidinkieltä arvostetaan ja vanhempien kanssa keskustellaan sen merkityksestä lapsen identiteetin ja tunneilmaisun kehittymisen kannalta. Lapsen omat kulttuurit ja monikielisyys saa näkyä varhaiskasvatuksen arjessa. Arjen tilanteissa henkilöstön tulee kiinnittää huomiota omaan ilmaisuun ja sanaston käyttöön. Uudet käsitteet tulevat lapselle tutuiksi pikkuhiljaa. Rutiinien merkitys korostuu suomen kieltä opettelevilla lapsilla. Suomen kielen omaksuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa suomen kieltä äidinkielenään puhuvien lasten ja aikuisten seurassa sekä arjen tilanteissa että suunnitelmallisena kielen oppimista tukevana toiminta. Toimiminen pienryhmissä auttaa henkilöstöä huomioimaan monikulttuuristen lasten tarpeita ja arvioimaan heidän suomen kielen todellista tasoa.

Raision varhaiskasvatuksessa käytetään KieliPedaa kielitietoisen pedagogiikan työvälineenä, joka ohjaa arvioimaan ja kehittämään oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta. KieliPedan avulla tarkastellaan yhteistyössä huoltajien kanssa monikielisen lapsen kielimaailmaa ja seurataan monikielisen lapsen suomen kielen taitojen edistymistä. Kielitietoista toimintaa arvioidaan henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen, ryhmän ilmapiirin, pedagogisten työtapojen, toiminnan sisällön tai oppimisympäristön näkökulmasta. Monikielisen lapsen suomen kielen taidon kehittymistä tarkastellaan Monikielisen lapsen suomen kielen taitojen seuranta -lomakkeiden avulla. Suomen kielen taitoja tulee tarkastella vähintään kerran vuodessa ja aina tarvittaessa. Kielen osaaminen ja oppimisen tarpeet tulee huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä arvioitaessa suunnitelman toteutumista.

4.5.2. Ilmaisun monet muodot (002)

*Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen**, **kuvallisen**, **käsityöllisen**, **sanallisen** ja **kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.*

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille

annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

*Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa, kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan ja soitetaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.*

***Kuvallisen ilmaisun** tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.*

*Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi rakentelu, muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.*

*Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Musiikillinen kasvatus tukee lapsen luovuuden ja ilmaisun kehittymistä. Musiikkia kuunnellaan, tunnetaan, esitetään ja luodaan. Laululeikit sekä eläytyvä liikkuminen ja tanssi musiikin rytmissä ovat luontaisia tapoja oppia laulujen sanoja, musiikin rytmiä, voimakkuutta, kestoa ja melodiaa. Musiikkikasvatus on moniaistista ja kokonaisvaltaista. Rytmisoittimien käyttö auttaa erilaisten äänimaisemien tuottamisessa. Myös erilaisten melodiasoittimien kokeileminen ja käyttö laulujen säestyksessä rikastaa lasten kokemusta musiikista. Musiikkikasvatuksessa huomioidaan myös se, että musiikista nauttiminen on subjektiivinen kokemus ja jokaisella on oikeus omaan musiikkimakuun. Lapsen tarpeelle esittää omaa musiikkia tai tulkintoja annetaan tilaa ja aikaa. Kokeiluista ja onnistumisista palkitaan positiivisella palautteella, jolloin tuetaan lapsen musiikillista itsetuntoa. Musiikkia voidaan dokumentoida videokuvaamalla tai äänittämällä, jolloin lasten ja huoltajien kanssa voidaan palata iloa ja onnistumisia tuottaneisiin hetkiin. Musiikkikasvatuksen avulla voidaan tukea lastenmusiikkikulttuuria.

Kuvallinen ilmaisu on lapsilähtöistä, jolloin lapsen tapa olla vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa pääsee esiin. Lapsi tekee luovia ratkaisuja aistihavaintojensa pohjalta. Taiteellinen toimijuus on lapselle luontaista, koska hänellä ei ole vielä paljoa aiempaa kokemusta ja tietoa, joka määrittäisi tekemistä. Kuvataiteessa voi joskus olla lopputulosta tärkeämpää lapsen kokemus ja mielikuvituksellinen leikki. Sanallinen ilmaisu yhdistyy kuvalliseen ilmaisuun esimerkiksi lapsen piirtäessä samalla, kun hän kertoo tarinaa piirroksen tapahtumista. Myös sanataidetta voi hyödyntää eri muodoissaan. Kehollinen ilmaisu voi olla läsnä lapsen kertoessa piirtämäänsä tarinaa. Sanallinen ilmaisu voidaan dokumentoida muun muassa saduttamalla, jolloin lapsen tarina kirjoitetaan sanatarkasti paperille. Tarinaan voidaan yhdistää esimerkiksi kuvitus tai siitä voidaan kehittää näytelmä tai nukketeatteriesitys. Lapsi saa siten kokemuksia oman luovuuden arvostamisesta ja monipuolisista ilmaisun mahdollisuuksista. Yhdessä tekeminen ja yhteiset taideprojektit edesauttavat uuden oppimista ja mahdollistavat vertaisryhmän yhteiset kokemukset ja elämykset. Lapsi ilmaisee taiteen kautta tunteitaan ja ajatuksiaan. Luova ilmaisu ja tulkinta ilman vaatimusta siitä, että lopputulos näyttää ennalta määrätyn näköiseltä, on tärkeää.

Käsityöllisessä ja kuvallisessa ilmaisussa huomioidaan lapsen omat ideat ja tarve toteuttaa suunnitelmiaan. Käsitys itsestä suhteessa ympäristöön ja omien mielikuvien tekeminen näkyväksi auttavat lasta rakentamaan minäkuvaansa. Varhaiskasvatuksessa tehdään käsitöitä, askarteluja, piirroksia ja maalauksia erilaisista materiaaleista ja erilaisilla välineillä. Lapsen ikä, taidot ja kiinnostuksen kohteet huomioidaan toteutettavia töitä suunniteltaessa. Aikuisen suunnittelemien töiden ja työvaiheiden avulla lasta voidaan opettaa käyttämään eri tekniikoita ja välineitä luovasti ja turvallisesti. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että materiaaleja ja välineitä on monipuolisesti lasten käytettävissä.

4.5.3. Minä ja meidän yhteisömme (003)

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään ***eettisen ajattelun****,* ***katsomusten****,* ***lähiyhteisön menneisyyden****,* ***nykyisyyden*** *ja* ***tulevaisuuden*** *sekä* ***median*** *näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).*

Eettisen ajattelun *taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.*

Varhaiskasvatuksen ***katsomuskasvatuksessa*** *yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä, esimerkiksi syntymästä ja kuolemasta.*

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä*,* ***nykyisyyttä*** *ja* ***tulevaisuutta*** *pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.*

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa ***mediakasvatuksen*** *tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen*

huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Eettinen kasvatus on osa varhaiskasvatuksen arkea, jossa tulee vastaan monenlaisia pohdintoja oikeasta ja väärästä. Nämä hetket ovat luontaisia tapoja jäädä miettimään eettisiä valintoja. Kuitenkin eettinen kasvatus on myös ennalta suunniteltua ja lasten tarpeet huomioivaa opetusta, jossa voidaan hyödyntää tarinoita, draamakasvatusta sekä sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja kehittäviä materiaaleja. Lasten kanssa mietitään yhdessä ryhmän sääntöjä, jotka auttavat toimimaan yhdessä vastuullisesti, toisia arvostaen ja kunnioittaen. Ristiriitoja ratkotaan lasten kanssa yhdessä, jolloin oikea ja väärän erottaminen tapahtuu aikuisen tuella. Henkilöstö ohjaa lapsia huomioimaan omia ja muiden lasten vahvuuksia ja hyviä puolia, jolloin jokainen saa vahvistusta omalle itsetunnolleen ja identiteetin kehittymiselle.

Raision päiväkotien ja perhepäivähoidon katsomuskasvatuksessa huomioidaan kaikki ryhmän lasten katsomukset siten, että arvostus perheiden katsomusta kohtaan välittyy keskusteluissa ja järjestettävässä toiminnassa. Lasten kanssa keskustellaan heitä askarruttavista kysymyksistä ja tarvittaessa aiheisiin palataan myöhemmin. Näissä tilanteissa voidaan hyödyntää saatavana olevan kirjallisuuden ja muun materiaalin lisäksi perheiden ja eri uskontojen asiantuntijoiden tietämystä. Lapsiryhmässä läsnä oleviin katsomuksiin liittyviin juhliin ja perinteisiin perehdytään yhdessä. Ryhmätiloihin voi rakentaa esimerkiksi eri katsomuksiin liittyviä vaihtuvia teemapöytiä tai kuvituksia. Katsomuskasvatuksen tarkoituksena on lisätä tietoa, ymmärrystä ja suvaitsevaisuutta erilaisia katsomuksia kohtaan.

Lähiyhteisöön tutustutaan lapsen oman perheen, läheisten, varhaiskasvatusympäristön sekä mahdollisten harrastusten kautta. Lapsen käsitystä itsestään lähiyhteisön jäsenenä tuetaan keskustelujen, kertomusten, valokuvien ja piirrosten avulla. Esimerkiksi lasten kotona vieraileva leluhahmo ja reissuvihko ovat yksi keino tuoda lapsen kotiympäristöä tutuksi ryhmän muille lapsille. Myös erilaiset lasten kanssa ryhmässä tehdyt postit perheille edesauttavat lapsen tärkeimpien kokemusten viemistä koteihin. Lapselle annetaan mahdollisuus tuoda kotoa esineitä ja kuvia, joiden avulla hän voi kertoa omasta kodistaan. Perheille voidaan järjestää toiminnallisia hetkiä varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Lapsen omien isovanhempien tai muiden vanhempaa ikäpolvea edustavien vierailut tai kertomukset tuovat mahdollisuuksia tutustua menneen ajan elämään ja lapsuuteen. Varhaiskasvatuksessa on mahdollisuus tutustua kotiseudun historiaan ja kulttuuriperintöön esimerkiksi tekemällä retkiä Raision alueella. Retkien ja valokuvien avulla tutustutaan nykyiseen raisiolaiseen ympäristöön lapsia kiinnostavista näkökulmista. Erilaisten projektien ja roolileikkien avulla voidaan lasten kanssa pohtia mielikuvia tulevaisuudesta lapsen omasta tai lähiyhteisön näkökulmasta. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi piirtää, askarrella, rakentaa tai tehdä tarinaa tulevaisuuden ”minästä” tai omasta elinympäristöstä.

Mediakasvatuksen tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia ja taitoja mediakulttuurin keskellä elämiseen inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan heitä kiinnostavien ja ajankohtaisten mediasisältöjen pariin. Ryhmässä tutkitaan lasten kiinnostuksen kohteet huomioiden erilaisia lapsille soveltuvia mediasisältöjä, kuten lehtiä, kirjoja, elokuvia, videoita ja digitaalisia pelejä. Yhdessä tutkien lapset oppivat vähitellen kuuntelemaan, katsomaan ja tulkitsemaan median sisältöjä. Ryhmässä keskustellaan mediasisältöjen herättämistä tunteista ja pohditaan, voiko havaittu asia olla totta. Median tuottaminen antaa lapselle keinon ilmaista itseään luovasti. Lasten kanssa tuotetaan leikinomaisesti erilaisia mediasisältöjä, kuten oma lehti tai peli. Median käytön harjoittelussa opetellaan laitteiden teknisten puolien lisäksi niiden turvallista ja kohtuullista käyttöä sekä mediavälineiden tuomaa hyötyä ihmisten välisessä viestinnässä.

4.5.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni (004)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten ***matemaattisen ajattelun*** *kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös* ***ympäristökasvatusta*** *ja* ***teknologiakasvatusta****. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.*

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa ***matemaattisen ajattelunsa*** *eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Keskeisiä matematiikan osa-alueita ovat matemaattiset ajattelu- ja päättelytaidot, lukukäsite ja laskemisen taidot, aritmeettiset taidot, geometriset taidot, mittaaminen ja aika sekä näihin liittyvät käsitteet. Matemaattisen ajattelun kehittyminen on yhteydessä avaruudelliseen hahmottamiseen sekä kielellisiin ajattelun taitoihin. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.*

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen *tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.*

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoitteleminen vahvistaa

luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto, esimerkiksi metsä, puisto, niitty tai ranta-alue voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävän elämäntavan ylläpitämisestä.

***Teknologiakasvatuksen** tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.*

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja tai soittimia ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Matemaattinen ajattelu kehittyy jokapäiväisten kokemusten kautta. Lapsia ohjataan tietoisesti kiinnittämään huomiota ympäristössä olevien esineiden vertailuun, luokitteluun, säännönmukaisuuksiin ja erilaisiin muotoihin. Nämä toiminnan kautta hahmottuvat suhdekäsitteet ja muotojen ulottuvuudet ovat tärkeä pohja muiden matemaattisten taitojen kehittymiselle. Matemaattisten käsitteiden tietoinen käyttäminen osana leikkejä, opetusta ja arkitoimintoja antavat lapselle kokemusta käsitteiden todellisista merkityksistä ennen kuin siirrytään kaksiulotteiseen tai abstraktimpaan matematiikkaan. Lukumäärien tarkastelu, lukujonojen luettelu sekä esineiden ja kuvien yksi yhteen laskeminen pienillä lukumäärillä suuntaavat lapsen kiinnostusta matemaattiseen maailmaan. Mikäli lapsi ei oma-aloitteisesti ole kiinnostunut vertailemaan asioita niiden ominaisuuksien perusteella tai myöhemmin kiinnitä huomiota lukumääriin, tulee häntä aktiivisesti ohjata ja motivoida siihen. Oppimisympäristö tulee rakentaa siten, että lapset voivat saada kokemuksia matemaattisista ilmiöistä ja käsitteistä. Henkilöstön

tapa puhua lapsen huomiota ohjaavasti, erilaiset lukusanoja ja vertailua sisältävät sadut, lorut ja pelit sekä lukumäärän havainnollistaminen esineillä, kuvilla tai äänillä vahvistavat lapsen lukukäsitteen ymmärtämistä.

Ympäristökasvatusta toteutetaan päiväkotien ja perhepäivähoitajien lähiympäristössä ja retkillä eri kohteisiin. Lasten kanssa tarkastellaan ja vertaillaan, miten metsä ja muu luonto ympäristönä eroaa rakennetusta ympäristöstä. Tutustuminen sekä luontoon että rakennettuihin ympäristöihin rikastuttaa lapsen tietoja ja asenteita erilaisia ympäristöjä kohtaan. Ympäristökasvatuksen työtapa on tutkiva ja eri aistit huomioiva. Toiminta erilaisissa ympäristöissä sekä toiminnan kokemuksellisuus ja elämyksellisyys vahvistavat lapsen henkilökohtaista suhdetta ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa annettu malli siitä, miten luonnon monimuotoisuutta ja puhtautta vaalitaan ja arvostetaan, tulisi välittyä lapsille oikeaksi ja miellyttäväksi tavaksi toimia. Ympäristön tutkimisessa kuunnellaan lasten kokemuksia ja kysymyksiä sekä havainnoidaan heitä kiinnostavia asioita. Luontoon liittyvät ilmiöt ovat usein lapsia kiehtovia, joten niistä aiheista voi helposti saada aikaan pitkäkestoisia projekteja, joihin yhdistyy luontevasti elementtejä oppimisen eri alueilta. Lapsen ympäristön hahmottamista voidaan edistää ja lähiympäristöä voidaan tehdä tutuksi esimerkiksi valokuvasuunnistuksen tai kuvitetun kartan avulla. Ympäristötaiteeseen, ympäristön rakentamisen suunnitteluun tai materiaalien lajitteluun liittyviin tehtäviin voidaan liittää eettisiä, esteettisiä ja ekologisia pohdintoja. Suunnitelmallinen dokumentointi ja arviointi tukevat lapsen oppimista myös ympäristökasvatukseen liittyvissä teemoissa.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on, että lapset oppivat ymmärtämään ihmisten rakentamaa teknologista maailmaa ja teknologiaa ihmisten apuna. Olennaista kasvatuksessa on teknologian turvallinen käyttö, erilaisten välineiden ja järjestelmien toimintatavat sekä materiaalien ominaisuudet ja käyttötarkoitukset. Teknologia avautuu pienille lapsille konkreettisten esimerkkien ja aikuisen mallin välityksellä. Ympärillä olevien ihmisten käyttämän puheen kautta lapset saavat mallia, miten eri laitteisiin ja välineisiin tai energian kulutukseen voi suhtautua. Isompien lasten kanssa voidaan teknologiaa tutkia tarkemmin ja keskustella yhdessä siitä, mitä varten erilaiset ympäristön esineet ja tekniikat ovat olemassa ja miten ne auttavat ihmistä ja luontoa. Itse tutkimalla ja kokeilemalla, tarkkailemalla ympäristöä lapset oppivat parhaiten. Teknologiset tiedot, taidot ja asenteet auttavat heitä toimimaan kokeilevasti, luovasti, vastuullisesti ja itseensä luottaen. Esineiden ja asioiden lajittelu niihin, mitä ihminen arjessa oikeasti tarvitsee ja mitkä ovat sellaisia esineitä tai asioita, joita halutaan mielihyvän vuoksi, tarjoaa mahdollisuuden pohtia yhdessä eettisiä ja ekologisia näkökulmia. Esimerkiksi roskien kerääminen varrellisella roskanpoimijalla palvelee sekä ympäristö- että teknologiakasvatuksen tavoitteita. Leikinomaisuudella on merkitystä kokeilevassa ja luovassa toiminnassa. Lapsi voi olla keksijän tai korjaajan roolissa leikisti, mutta samalla purkaa rikkoutunutta lelua tai rakentelusarjaa osiin oikeilla työvälineillä. Teknologiakasvatuksessa huomioidaan sukupuolten tasavertainen kannustaminen tutkimisen, keksimisen ja rakentamisen pariin.

4.5.5. Kasvan, liikun ja kehityn (005)

*Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.*

*Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikkumisen iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikkumisen tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikkumista. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa*

lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenajalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikkumisella on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikkumisen ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

***Ruokakasvatuksen** tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruokakasvatus tukee kestävää elämäntapaa ja vahvistaa lasten ymmärrystä esimerkiksi ruoan alkuperästä, merkityksestä ja arvosta. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.*

*Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Raision varhaiskasvatuksessa luodaan perustaa lasten terveyttä, hyvinvointia ja fyysistä aktiivisuutta arvostavalle elämäntavalle yhteistyössä huoltajien kanssa. Oppimisen alue tukee

lasten itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä ja pysyvää suhdetta liikkumiseen.

Raision varhaiskasvatuksessa toteutetaan Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelmaa, jonka avulla kehitetään liikkumiseen kannustavaa toimintakulttuuria, lisätään lasten päivittäistä fyysistä aktiivisuutta ja vähennetään pitkäkestoista paikallaanoloa. Ohjelmaa toteutetaan kunkin yksikön omista lähtökohdista käsin, ja sen toteutumista seurataan systemaattisesti nykytilan arvioinnin ja muun toiminnan seurannan avulla. Arvioinnin tuloksia hyödynnetään toiminnan suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa yksikkö- ja kuntatasolla.

Liikkuminen on luonnollinen ja luonteva osa lapsen päivää ja kokopäiväpedagogiikkaa. Varhaiskasvatuksen arjessa hyödynnetään siirtymätilanteita ja odottamisen hetkiä liikkumisen mahdollistamiseksi ennakoimalla toimintaa ja muokkaamalla ympäristöjä tietoisesti. Siirtymiä toteutetaan liikunnallisesti esimerkiksi leikkien, toiminnallisten tehtävien ja taukoliikkeiden avulla. Liikkumista mahdollistetaan päiväkotien käytävillä, ryhmätiloissa ja piha-alueilla, jotta liike on osa arkea kaikissa tilanteissa.

Varhaiskasvatuksessa toteutuu päivittäinen ulkoilu kaikkina vuodenaikoina. Päiväkotien pihat, puistot, metsät ja muu lähiympäristö toimivat keskeisinä liikkumisen ja oppimisen ympäristöinä. Perhepäivähoidossa liikutaan päivittäin lähiympäristössä. Vuodenaikojen vaihtelu huomioidaan toiminnassa siten, että lapset saavat kokemuksia kullekin vuodenajalle tyypillisistä liikkumisen ja ulkoilun tavoista.

Liikkuminen toteutuu varhaiskasvatuksessa sekä ohjattuna että omaehtoisena. Ohjattu liikunta on säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista, ja sen lisäksi lapsille tarjotaan runsaasti mahdollisuuksia omaehtoiseen, aktiiviseen leikkiin ja liikkumiseen sisällä ja ulkona. Liikuntavälineet ovat esillä ja lasten vapaasti käytettävissä kaikissa ryhmissä, ja niiden turvallisuudesta huolehditaan. Päivän aikana ohjataan myös reipasta ja hengästyttävää liikkumista, jotta lasten fyysinen aktiivisuus toteutuu liikuntasuositusten mukaisesti ja jokaisella lapsella on mahdollisuus liikkua vähintään kaksi tuntia kokopäiväisen varhaiskasvatuksen aikana.

Oppimisympäristöjä ja toimintaa suunniteltaessa huomioidaan esteettömyys ja soveltava liikunta, jotta kaikki lapset voivat osallistua liikkumiseen motorisista tai muista tuen tarpeista riippumatta. Liikkumiseen kannustavaa, sallivaa ja turvallista ilmapiiriä vahvistetaan karsimalla turhia kieltoja. Päivän rakenne ja toimintatavat suunnitellaan siten, että pitkäkestoista istumista vältetään ja oppiminen toteutuu toiminnallisin menetelmin.

Lasten motoristen taitojen kehittymistä havainnoidaan suunnitelmallisesti yhteisesti sovituilla havainnointimateriaaleilla. Havaintoja hyödynnetään lapsen ja lapsiryhmän toiminnan suunnittelun, tuen ja arvioinnin perustana. Raision varhaiskasvatuksessa käytössä oleva liikunnan vuosikello tukee henkilöstöä monipuolisen ja tavoitteellisen liikkumisen suunnittelussa ja toteutuksessa yhdessä lasten kanssa.

Raisiossa Liikkuva varhaiskasvatus -toimintaa koordinoi varhaiskasvatuksen johtajien kokous sekä varhaiskasvatuksen ja liikuntapalveluiden yhteinen Liikkeelle-tiimi, jotka tukevat yksiköitä toiminnan suunnittelussa, seurannassa ja kehittämisessä. Jokaisessa päiväkodissa ja perhepäivähoidossa toimii liikuntavastaava, joka vastaa tiedonkulusta Liikkeelle-tiimin ja oman yksikkönsä välillä sekä nykytilan arvioinnin kirjaamisesta ja yksikkökohtaisten tavoitteiden asettamisesta yhdessä päiväkodinjohtajan kanssa. Lisäksi jokaisessa lapsiryhmässä on ryhmäkohtainen liikuntavastaava, joka huolehtii fyysisen aktiivisuuden huomioimisesta toiminnan suunnittelussa, tavoitteiden asettamisessa ja niiden toteutumisen seurannassa yhdessä muun tiimin kanssa.

Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten positiivisen liikuntasuhteen kehittymistä. Henkilöstö toimii aktiivisina roolimalleina, puhuu liikkumisesta myönteisesti, rohkaisee lapsia kokeilemaan ja osallistuu lasten liikkumiseen ja leikkeihin. Liikkuminen ja fyysinen aktiivisuus otetaan puheeksi myös keskusteluissa huoltajien kanssa. Perheitä kannustetaan liikunnalliseen elämäntapaan muun muassa välittämällä tietoa liikkumisen mahdollisuuksista Raisiossa, ja tarvittaessa heitä ohjataan liikuntapalveluiden järjestämään perheiden liikuntaneuvontaan.

Lapsella on oikeus rentoutumishetkeen pitkän päivän aikana. Lepohetkeen käytettävästä ympäristöstä luodaan turvallinen ja lasten erilaista levon tarvetta palveleva. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan, että unta tarvitsevat lapset saavat sitä riittävästi ja että vain rauhoittumishetken tarvitsevilla lapsilla on mahdollisuus nousta ylös kohtuullisen ajan jälkeen. Isoimpien lasten ryhmässä lepohetki voi olla esimerkiksi rentoutumishetki, joka sisältää pitkän sadun. Kuitenkin jokaisessa yksikössä on hieman toisistaan poikkeavat olosuhteet levon järjestämiseen. Aikuisten tehtävä on järjestää hetkestä lapsille miellyttävä kokemus. Perhepäivähoidossa huomioidaan lasten levon tarpeen erilaisuus samaan tapaan kuin päiväkodeissa.

Ruokailu järjestetään yhteistyössä ruokapalvelun kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilökunta tukee lasten monipuolisia ruokailutottumuksia kannustavalla tavalla. Maisteluun ja riittävään syömiseen ohjataan sensitiivisesti ja lasta kunnioittaen. Ruokailutilanteista tehdään kiireettömiä, jolloin on mahdollista opetella hyviä ruokailutapoja ja ruokailun yhteyteen sopivaa keskustelukulttuuria.

Kehotunnekasvatus on osa varhaiskasvatusta. Se on hyvää tunnetta omasta kehosta ja itsearvostusta. Kehotunnekasvatus vahvistaa myönteistä minäkuvaa ja halua pitää itsestä huolta. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten kehon tuntemusta, kehoon tutustumista, lasten valmiuksia pitää huolta terveydestä, henkilökohtaisesta hygieniasta ja opetetaan turvataitoja. Koskettamisen säännöt ja leikin rajat on tärkeä opettaa. Lapselle tulee tulla tunne, että keho on oma, arvokas ja tärkeä. Lapsi oppii oman kehon toimintaa, nimeämään kehonosat sekä tietää miltä oma keho tuntuu. Hän oppii huomioimaan omaa kehoaan roolileikkien, matkimisen ja erilaisten tunteiden avulla. Varhaiskasvatuksessa vallitsee avoin ja keskusteleva ilmapiiri, jossa lapsi uskaltautuu myös pyytämään tarvitsemaansa tukea ja apua. Lasten kanssa harjoitellaan itsestä huolehtimisen taitoja. Henkilöstö auttaa lasta tunnistamaan ja käsittelemään erilaisia tunteita. Lasta ohjataan kunnioittamaan omaa ja toisten itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta sekä tunnistamaan, millaista läheisyyttä lapsi itse tai toinen lapsi haluaa.

4.6. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä[110]. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

*Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.*

***Saamelaislasten** varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa[111]. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä*

110 *Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)*
111 *Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti*

sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten *varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.*

Viittomakieltä *käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.*

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti ***vieraskielisten*** *ja* ***monikielisten*** *lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.*

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielien ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

4.6.1. Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen

asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan seuraavia tavoitteita, sisältöjä ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet:

- *pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä*
- *varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä*
- *monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita*
- *käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti*
- *oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä*
- *lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa*
- *eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista*
- *kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään*
- *vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista*
- *perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.*

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty[112]. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla, lapsiryhmässä toteutetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä[113] on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää[114].

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu[115].

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta[116]. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan järjestämä varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

---

112 Varhaiskasvatuslaki 15 a §
113 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
114 Varhaiskasvatuslaki 15 d §
115 Varhaiskasvatuslaki 15 c §
116 Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän[117] varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä[118].

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla[119]. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama opetus toteutuu pääsääntöisesti ryhmässä toteutettavana opetuksena joko osa- tai kokoaikaisesti. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopetuksena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa[120]. Tukipalveluna järjestettävä erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus suunnitellaan lapsen yksilöllisen tarpeen mukaan, ja se voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista ja säännöllistä. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa[121]. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia[122], joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Lapsen tuki järjestetään hänen omassa ryhmässään. Opetuksessa ja kasvatuksessa käytetään joustavia järjestelyjä, erikokoisia toiminnallisia pienryhmiä ja samanaikaisopetusta. Pedagogisten tukimuotojen lisäksi lapselle voidaan tarjota rakenteellisena tukena ryhmän pienentäminen, lisäresurssi ryhmään tai oppimisympäristön muokkaaminen. Henkilökohtainen avustaja on mahdollinen, mikäli lapsi tarvitsee jatkuvaa aikuisen valvontaa, ohjausta tai hoitotoimenpiteitä varhaiskasvatuspäivän aikana. Avustajapalvelusta, tuen tarpeeseen liittyvästä henkilöstörakenteen muutoksesta tai ryhmän pienentämisestä päätetään lapsen tukea koskevassa hallintopäätöksessä. Avustajien ja resurssilastenhoitajien sijoittuminen yksiköihin käsitellään keväällä varhaiserityiskasvatuksen opettajien tiimissä (vek) ja tilanne arvioidaan puolivuosittain. Vek-tiimin esitysten jälkeen varhaiskasvatuksen hallinnossa päätetään lisähenkilöstön kohdentamisesta yksiköihin. Avustavaa henkilökuntaa voidaan palkata muinakin aikoina tarpeen ja harkinnan mukaan.

Raisiossa lapset ovat inkluusion periaatteen mukaisesti lähipäiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Ryhmien rakenteita arvioidaan keväällä, kun ryhmiä muodostetaan. Päiväkodinjohtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimivat yhteistyössä varhaiskasvatuksen hallinnon kanssa. Tukipäätöksiin kirjatut lasten tuen tarpeet määrittävät tarvittavat rakenteelliset tukitoimet. Lapsen

---

117 Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1
118 Varhaiskasvatuslaki 15 b §
119 Varhaiskasvatuslaki 31 §
120 Varhaiskasvatuslaki 15 d §
121 Varhaiskasvatuslaki 15 c §
122 Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

tuen järjestämisessä huolehditaan jatkumo varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Raisiossa toimivat alueelliset varhaiskasvatuksen erityisopettajat, jotka arvioivat yhdessä ryhmän henkilökunnan kanssa lapsen tarvitsemaa tukea varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa alueensa lasten tuen tarpeen suunnittelusta ja arvioinnista yhteistyössä ryhmän opettajan kanssa sekä osallistuu tuen toteuttamiseen. Erityisopettaja konsultoi ja ohjaa ryhmän henkilöstöä lasten tuen tarpeiden ja oppimisympäristön havainnoinnissa. Tuki suunnitellaan toteutettavaksi pääsääntöisesti lapsen omassa ryhmässä. Kuitenkin lapselle voidaan antaa myös yksilöllistä erityisopetusta, mikäli lapsen tarpeiden mukainen tuen toteuttaminen sitä edellyttää. Tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa kiinnitetään huomiota oppimisympäristön ja käytettävissä olevien oppimateriaalien ja -välineiden toimivuuteen, pienryhmien toimintaperiaatteisiin sekä samanaikaisopetuksen keinoihin.

Perhepäivähoidossa olevan lapsen tuen arviointi ja järjestäminen edellyttää varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultointia. Ryhmäperhepäiväkodeilla on nimetty erityisopettaja. Muiden perhepäivähoidossa olevien lasten osalta perhepäivähoidon esihenkilö on yhteydessä erityisopettajiin, koska tuen järjestämiseen osallistuu se erityisopettaja, jonka toimialueella lapsi asuu. Tällä turvataan lapsen tuen ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön jatkumo lähipäiväkotiin ja esiopetukseen siirtymän jälkeen. Perhepäivähoidossa erityisopettaja suunnittelee lapsen tarpeiden mukaista tukea yhdessä perhepäivähoitajan kanssa ja kirjaa tukitoimet lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mikäli tuen tarvetta on paljon ja / tai usealla eri osa-alueella, ohjataan huoltajaa hakemaan lapselle paikka päiväkodista.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän varhaiskasvatukseen, suunnitellaan tuki yhteistyössä toisen järjestäjän kanssa siten, että varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja päiväkodinjohtaja vastaavat tuen yhteisestä suunnittelusta toisen järjestäjän kanssa. Lapsen ryhmän opettaja tekee yhteistyötä heidän kanssaan, jotta tuki toteutuu lapsen edun mukaisesti.

Yksityiset palveluntuottajat sitoutuvat tuottamaan itse ne varhaiserityiskasvatuksen palvelut, joista hallintopäätöksessä päätetään. Lapsen tarvitsemaa tukea varten kunta voi myöntää arvoltaan korotetun palvelusetelin niiden päiväkotien asiakkaille, joiden kanssa on sopimus palvelusetelin käytöstä. Palvelusetelin myöntää varhaiskasvatustoiminnan koordinaattori. Korotetusta palvelusetelistä päättää varhaiskasvatusjohtaja.

5.2. Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea[123]. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan[124].

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta[125].

123 *Varhaiskasvatuslaki 15 a §*
124 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*
125 *Varhaiskasvatuslaki 40–41 §*

Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä[126]*.*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Yhteistyö tuen aikana perustuu vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutukseen ja lapsen tuntemiseen. Yhteiseen keskusteluun tuodaan lapsen tapa toimia. Lapsi kertoo itse vahvuuksistaan ja harjoiteltavista asioista mm. kuvien avulla. Lapsen tukea suunnitellaan kaikkien näiden pohjalta. Lapsen osallisuutta voidaan vahvistaa ottamalla hänet mukaan vasu-keskusteluun joko koko ajaksi tai osaksi aikaa, jotta hän tulee kuulluksi. Tuen suunnitelma kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Vanhempien kanssa sovitaan, miten taitoa harjoitellaan lapsen kanssa. Harjoiteltava taito pilkotaan riittävän pieneksi ja konkreettiseksi. Kun lapsi saa harjoitella samaa asiaa sekä kotona että varhaiskasvatuksessa, taito on helpompi saavuttaa. Vanhempien kanssa tukea suunnitellaan ja arvioidaan arjen eri tilanteissa ja sovituissa tapaamisissa.

5.2.2. Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvonnan ja muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen sekä muiden mahdollisten yhteistyötahojen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä[127]*.*

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

126 *Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88*
127 *Varhaiskasvatuslaki 40–42 §*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Yhteistyötä lastenneuvolan kanssa tehdään aina tarpeen mukaan, kun lapsen kehityksestä, oppimisesta ja hyvinvoinnista on huolta. Muita varhaiskasvatukselle keskeisiä yhteistyökumppaneita on ovat Varsinais-Suomen hyvinvointialueen eli Varha:n perheneuvola ja ennaltaehkäisevä perhetyö sekä toimintakykyä tukevat palvelut, kuten esimerkiksi puheterapia. Sosiaalihuollon neuvontaa, ohjausta ja palvelutarpeen arviointia tekee Soihtu-tiimi. Näiden yhteistyötahojen toimijoita voidaan aina tarvittaessa konsultoida tai laatia suunnitelma monialaiselle yhteistyölle huoltajan luvalla. Silloin, kun on huoli lapsen kehityksestä tai oppimiseen liittyvistä asioista, varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa yhteistyön toteuttamisesta eri yhteistyötahojen kanssa ja kokoaa tarvittaessa monialaisen tiimin suunnittelemaan lapsen tukea varhaiskasvatuksessa. Kuntoutusta saavien lasten terapeutit tai muut monialaiset toimijat voivat tulla havainnoimaan lasta ryhmään tai toteuttamaan hänelle suunniteltua terapiaa osana ryhmän toimintaa lapsen arkiympäristössä. Ryhmän henkilökunta, erityisopettaja ja terapeutit tekevät yhteistyötä, jotta taidot joita lapsi harjoittelee terapiassa, siirtyvät arkeen.

Tutkimuspyynnöt varhaiskasvatuksesta menevät terveydenhoitajan kautta monialaisen konsultaatio- ja arviointiryhmän eli Monark:n käsiteltäväksi huoltajan luvalla. Tätä on kuvattu tarkemmin luvussa 5.4.

5.2.3. Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta[128]*. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa*[129] *sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna*[130]*. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.*

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta[131] *hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista.*

128 *Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 §*
129 *Oppivelvollisuuslaki 3 §*
130 *Perusopetuslaki 26 a §*
131 *Oppivelvollisuuslaki 2 §*

Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa[132].

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Varhennetun oppivelvollisuuden päätös haetaan sinä vuonna, kun lapsi täyttää 5-vuotta, mikäli tarve siihen on tiedossa. Jos tarve ilmenee myöhemmin, voi esityksen tehdä sen jälkeenkin, mutta kuitenkin viimeistään sinä vuonna, kun lapsi täyttää 6 vuotta. Päätösesityksen tekee varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja se tulee pääsääntöisesti valmistella siten, että päätös voidaan tehdä elokuun aikana. Ennen päätösesitystä tulee olla yhteydessä oppimisen tuen koordinaattoriin. Lapselle haetaan samanaikaisesti päätös lapsikohtaisesta tuesta ja varhennetusta oppivelvollisuudesta. Tätä varten on laadittu erillinen esityslomake. Päätöksen liitteeksi lisätään mahdolliset lausunnot, johon esityksessä vedotaan, lapsikohtaisen tuen arviointi sekä huoltajan kuulemisen muistio.

Esiopetusta täydentävää varhaiskasvatusta varten arvioidaan lapsen tuen tarve varhaiskasvatuslain mukaisesti. Mikäli lapsella ei ole päätöstä varhaiskasvatuslain mukaisesta erityisestä tuesta, sen voi hakea samanaikaisesti varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen kanssa. Tästä tehdään erillinen päätös. Tällöin liitteeksi tarvitaan ajantasainen lapsen vasu. Molemmat päätösesitykset lähetään Vaka ertu -työryhmän käsiteltäväksi. Ennen päätöksen tekoa kuullaan lasta ja huoltajaa hallintolain mukaisesti.

Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen ensimmäinen ja toinen esiopetusvuosi toteutetaan esiopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti. Raisiossa 5-vuotiaan esiopetus järjestetään oman ikäryhmän mukaisessa ryhmässä lapsikohtaisen tuen suunnitelmaan kirjattujen tukitoimien ja tavoitteiden mukaisesti.

5.3. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin annetaan lapsen tarpeen mukaisia tuen muotoja ja tukipalveluita[133]. Tuki voi olla yleistä, tehostettua tai erityistä tukea[134] tuen muotojen ja tukipalveluiden määrästä ja intensiteetistä riippuen. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia

132 *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5.1*
133 *Varhaiskasvatuslaki 15 b ja 15 c §*
134 *Varhaiskasvatuslaki 15 a §*

pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan[135]*. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tuen muodoista, kuten apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi*

- *liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai*
- *lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.*

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen tarve arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa[136]*.*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Kartoitus lapsen tuen tarpeesta tehdään aina yhteistyössä tiimin ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Yhdessä arvioidaan, toteutuuko ja toimiiko laadukas peruspedagogiikka ryhmässä. Lapsen tuki on pedagoginen prosessi, jossa tuki kehittyy jatkumona. Pedagogiikka muuttuu tarpeen mukaan ja sitä arvioidaan säännöllisesti. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työvälineenä havainnoinnin lisäksi on Tukitoimien kartoitus ryhmässä -lomake. Jos hyvä yleinen tuki ei riitä, ryhdytään suunnittelemaan tehostettua tai erityistä tukea lapsen osallisuuden ja toimintakyvyn varmistamiseksi. Kun huoli on herännyt, vanhempien kanssa keskustellaan heti asiasta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja huolehtii tuen kirjaamisesta lapsen vasuun yhteistyössä ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan palvelut eivät ole sidottu tuen tasoihin, vaan kaikilla lapsilla on oikeus erityisopettajan konsultointiin. Erityisopettajan palvelut suunnitellaan lapsen tarpeista lähtien. Varhaiskasvatus on vastuussa yhteisestä vuoropuhelusta ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsuu tarvittavat yhteistyötahot mukaan. Vanhemmat toimittavat mahdolliset asiantuntijalausunnot, jotta niitä voidaan hyödyntää tuen suunnittelussa.

135 *Varhaiskasvatuslaki 15 c §*
136 *Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §*

5.3.1. Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista, hoidollisista tai rakenteellisista tuen muodoista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa opetusta.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Tukipalveluista eli varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamasta konsultaatiosta ja opetuksesta sekä tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös myös yleisessä tuessa[137]. Tukipalveluita annetaan yksittäisinä tukimuotoina, mikäli lapsen yksilöllinen kehitys, oppiminen ja hyvinvointi sitä edellyttää.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Yleisen tuen keinoja Raision varhaiskasvatuksessa:

- varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio
- tiivis yhteistyö huoltajien kanssa
- oppimisympäristön muokkaaminen
- yksilöllisiin tarpeisiin soveltuvat materiaalit, välineet ja opetusohjelmat
- pienryhmätoiminta
- opetuksen eriyttäminen
- erityisopettajan opetus osana ryhmän toimintaa
- arjen struktuurien käyttöön ottaminen
- monikielisen lapsen suomen kielen taitotason seuranta KieliPedan mukaisesti ja kieli- ja kulttuuritietoinen opetus
- turvallisen ilmapiirin luominen ryhmään
- leikin ohjaaminen
- sensitiivisyys
- monikanavainen ohjaus ja opetus
- osallistamisen menetelmät

137 *Varhaiskasvatuslaki 15 c §*

- kuvat ja tukiviittomat arjen struktuurin, lapsen osallisuuden ja valintojen tukena
- tulkkipalvelut perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä

Laadukas pedagogiikka on kaiken toiminnan kivijalka. Jos tukimuotoja on tarpeen toteuttaa yksilöllisemmin tai systemaattisemmin, voidaan määritellä yleisen tuen keinoja. Tuen toteuttaminen ja kehittäminen kuuluu koko henkilökunnalle. Lapsen vasun laadintaan liittyvästä yhteistyöstä on kerrottu tarkemmin luvussa 1.3.

Ryhmän tukitoimien kartoituksen avulla voidaan tarkastella tukitoimia sekä ryhmätasolla että yksittäisen lapsen näkökulmasta. Tukitoimien kartoitus -lomake toimii työvälineenä myös vahvemman yksilöllisen tuen suunnittelulle ja tukitoimien toteutumisen seurannalle. Lomake löytyy Raitilta varhaiskasvatuksen lomakkeista ja ohjeista.

5.3.2. Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona[138]. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös[139].

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Tehostetun tuen päätöksen tekemiseksi järjestetään vanhemmille kuulemistilaisuus. Raisiossa on sovittu, että tuen päätökseen liittyvät asiakirjat toimitetaan vanhemmille noin kaksi viikkoa ennen kuulemistilaisuutta. Aikataulusta voidaan tarvittaessa perustellusti poiketa, kunhan vanhemmilla on kaikki tarvittava tieto päätöksen tekemiseksi ennen kuulemistilaisuuden järjestämistä.

Tehostetun tuen keinoja Raision varhaiskasvatuksessa:

- yksilö- ja pienryhmäopetus

138 *HE 148/2021 vp, s. 32*
139 *Varhaiskasvatuslaki 15 e §*

- samanaikaisopetus
- suunnitelmallinen erityisopettajan antama tuki, osa-aikaiset tukimuodot ja palvelut
- tiivis yhteistyö huoltajien kanssa
- havainnointi ja systemaattinen dokumentointi
- varhaiskasvatussuunnitelman tarkistaminen yhdessä huoltajien kanssa vähintään kaksi kertaa vuodessa
- tukiviittomat tai muu vaihtoehtoinen kommunikaatio
- tehostettu kuvakommunikaatio
- apuvälineet
- ryhmän pienennys
- ryhmäavustajan tuki tarvittaessa
- nivelvaiheen suunnittelu lapsen siirtyessä esiopetukseen
- monialainen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa

5.3.3. Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös[140].

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Erityisen tuen päätöksen tekemiseksi järjestetään vanhemmille kuulemistilaisuus. Raisiossa on sovittu, että tuen päätökseen liittyvät asiakirjat toimitetaan vanhemmille noin kaksi viikkoa ennen kuulemistilaisuutta. Aikataulusta voidaan tarvittaessa perustellusti poiketa, kunhan vanhemmilla on kaikki tarvittava tieto päätöksen tekemiseksi ennen kuulemistilaisuuden järjestämistä.

Erityisen tuen keinoja Raision varhaiskasvatuksessa:

- tiivis monialainen yhteistyö sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa
- tiivis yhteistyö huoltajien kanssa
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistaminen vähintään kaksi kertaa vuodessa

140 *Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88*

- erityisopettajan vahva tuki opetuksen tuen ja arjen sujuvuuden suunnittelussa
- erityisopettajan antama osa-aikainen erityisopetus pienryhmässä tai samanaikaisopetuksena
- yksilöopetus
- vaihtoehtoinen kommunikaatio (esim. pistekirjoituksen alkeet, kommunikaatio-kansio)
- eriyttäminen ja yksilöllinen ohjaaminen
- henkilökohtainen avustaja tai ryhmäavustaja
- erityiset apuvälineet

5.3.4. Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti[141]*. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuen muodot suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää* ***pedagogisia, rakenteellisia*** *ja* ***hoidollisia*** *tuen muotoja.*

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Mikäli päiväkodissa tai perhepäivähoidossa on tehostettua tai erityistä tukea tarvitseva lapsi, tulee tämä ottaa huomioon lasten tai varhaiskasvatuslain mukaisen henkilöstön lukumäärässä[142]*, jollei lasta varten ole henkilökohtaista tai ryhmäkohtaista avustajaa.*

Pedagogisiin tuen muotoihin *lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.*

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin *kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan*[143]*. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.*

Hoidollisen tuen muodot *tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon ja hoivaan. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon,*

141 *Varhaiskasvatuslaki 15 b §*
142 *Varhaiskasvatuslaki 35 § ja 38 §*
143 *Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti*

lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot on kuvattu edellä kattavasti. Raisiossa järjestetään henkilöstölle säännöllisesti tukiviittoma -koulutuksia. Varhaiskasvatuksen yksiköiden käytössä on Boardmaker - ohjelma, jonka avulla saa tehtyä monipuolista kuvatukea.

5.4. Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla[144]. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta ja tarvittavien tuen muotojen toteuttamista[145].

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä,

144 *Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §*
145 *Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §*

jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Aloituskeskustelu käydään kaikkien aloittavien perheiden kanssa, jolloin huoltajilta kysytään tietoa aiemmista tukitoimista ja tuen tarpeista. Jos huoli herää lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista, varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu aina keskusteluun.

Jokaisen lapsen mahdollisia tuen tarpeita havainnoidaan lapsiryhmässä. Tuen tarpeen määrää ja tukitoimien riittävää tasoa kunkin lapsen kohdalla arvioidaan tiimissä. Tässä on keskeistä säännöllisten tiimipalavereiden hyödyntäminen, jolloin ryhmän lasten tuen tarpeisiin ja vahvuuksiin liittyviä havaintoja voidaan jakaa. Mahdolliset yksilölliset tuen tarpeet otetaan puheeksi lapsen huoltajien kanssa varhaisessa vaiheessa ja myös huoltajien havaintoja ja näkemyksiä kuullaan. Lapsen omaa näkemystä tuen tarpeesta ja tukitoimista kysytään ikä ja kehitystaso huomioiden. Kaikkien varhaiskasvatuksessa olevien lasten näkemykset omista tarpeistaan ja vahvuuksistaan voidaan selvittää havainnoinnin, kuvatuen tai esineiden avulla. Pienimpien lasten kohdalla sensitiivinen havainnointi korostuu, kun lapsi ei osaa vielä puheella ilmaista itseään.

Esikko-lomake voidaan antaa vanhempien täytettäväksi lapsen ollessa noin 1, 1,5- tai 2-vuotias ja se käydään yhdessä huoltajien kanssa keskustellen läpi. Jos lapsesta ei ole huolta, lomaketta ei enää täytetä. Jos huoliraja ylittyy jollain osa-alueella, tehdään Esikko uudelleen puolen vuoden kuluttua. Esikko-lomake on lapsen esikielellisen kommunikaation ja kielen ensikartoitus. Lomakkeella vanhemmat arvioivat lapsensa sosiaalista kommunikaatioita(tunneilmaisu ja katseen käyttö, kommunikaatio, eleet) ja puheen tuottamista ja ymmärtämistä. Se antaa pohjan tarkentavaan arviointiin sekä tukitoimiin.

Ryhmän henkilökunnalla on käytettävissä Tukitoimien kartoitus -lomake, joka on myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan keskeinen työväline. Sen avulla voidaan kartoittaa lapsen fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen ja pedagogisen oppimisympäristön tämän hetkistä tilaa. Sen jälkeen on mahdollista pohtia, mitkä asiat siinä tukevat jo lasta ja millaisia mahdollisia tukitoimia lapsi sen lisäksi tarvitsee.

Mikäli lapsen tuen tarpeen arviointiin ja tukitoimien järjestämiseen tarvitaan sosiaali- ja terveysalan osaamista, tehdään lapsen neuvolan terveydenhoitajan kautta pyyntö Monark:iin (Monialainen konsultaatio-ja arviointiryhmä). Sinne toimitetaan Pyyntö lapsen monialaiseen arvioon -lomake sekä lapsen toimintakykyä kuvaava lomake ICF, jotka tehdään varhaiskasvatuksessa huolen herättyä. Asioiden käsittely monialaisessa konsultaatiotiimissä vaatii aina huoltajien kirjallisen luvan. Monark -ryhmään kutsutaan asian käsittelyn ajaksi mukaan pyynnön tehnyt taho eli useimmiten lapsen erityisopettaja ja opettaja.

5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, tuen muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan[146]. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa[147]. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen oppimisen ja esiopetukseen osallistumisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tuen muotojen ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi sisältää perustelut siitä, millaisista tuen muodoista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua[148].

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista[149]. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat lapsen tarpeen mukaan:

Pedagogiset tuen muodot

- *varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut*
- *oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut*
- *tarvittavat erityispedagogiset menetelmät*
- *vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö*
- *käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.*

Rakenteelliset tuen muodot

- *tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen*
- *henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut*
- *lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut*
- *tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö*
- *pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto*
- *varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.*

Hoidolliset tuen muodot

- *perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät*

---

146 *Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §*
147 *Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §*
148 *HE 148/2021 vp, s. 34*
149 *Varhaiskasvatuslaki 15 e §*

- *terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.*

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- *yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa*
- *lapsen tuen toteuttamisen vastuut*
- *erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö*
- *sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio*
- *mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.*

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- *tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta*
- *tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.*

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta[150]*.*

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Tuen tarve, tukimuodot, vastuut ja työnjako tuen aikana, monialainen yhteistyö ja palvelut sekä tukitoimien vaikuttavuuden arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tuen kirjaukset tekee varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä ryhmän opettajan tai perhepäivähoitajan kanssa. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen tuen tarvetta vastaavaksi. Mikäli kirjattavaa muutosta edeltää hallintopäätös, kirjataan myös päätöspykälä. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet.

Lapsen siirtyessä toiseen ryhmään tai esiopetukseen, järjestetään tiedonsiirtopalaveri, jonka varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsuu koolle. Vanhempia tiedotetaan asiasta ja heille annetaan mahdollisuus osallistua ko. palaveriin. Lapsen näkökulma huomioidaan kaikkien tukitoimien suunnittelussa ja häntä tuetaan siirtymissä.

Esiopetukseen siirtymisen vaiheessa arvioidaan, jatkuuko tuen tarve esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa. Lapsen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi aloitetaan yhteistyö perusopetuksen kanssa jo syyskauden aikana, jotta siirtymät voidaan suunnitella riittävän ajoissa ja jotta tuen järjestämiseen voidaan varata tarvittavat resurssit ja osaaminen.

150 *HE 148/2021 vp, s. 35*

5.6. Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin[151]. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa[152]. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle[153]. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Huoltaja voi tehdä päätöksestä oikaisuvaatimuksen[154]. Päätökseen on liitettävä ohje oikaisuvaatimuksen tekemiseen. Päätös on aina perusteltava[155]. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu[156].

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista

- varhaiskasvatuksen toimipaikasta

- tukipalveluista[157].

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut[158].

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta[159]. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen[160].

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

---

151 Varhaiskasvatuslaki 15 e §
152 Hallintolaki 34 §
153 HE 148/2021 vp, s. 35
154 Varhaiskasvatuslaki 62 §
155 Varhaiskasvatuslaki 62 §
156 HE 148/2021 vp, s. 36
157 HE 148/2021 vp, s. 34
158 Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §
159 Varhaiskasvatuslaki 15 e §
160 HE 148/2021 vp, s. 30

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Raisiossa tehostetun tuen päätöksen tekee päiväkodinjohtaja. Erityisen tuen päätöksen tekee varhaiskasvatusjohtaja. Yksityisen palveluntuottajan järjestämässä varhaiskasvatuksessa kaikki tuen päätökset tekee varhaiskasvatusjohtaja. Varhaiskasvatuksen erityisen tuen esitykset päätöksentekoa varten valmistelee Vaka ertu -työryhmä. Esiopetusta täydentävässä varhaiskasvatuksessa tehtävän uuden erityisen tuen päätöksen tekee sivistysjohtaja, mikäli lapsi tarvitsee esiopetuksessa lapsikohtaisia tukitoimia.

Tuen päätöksen esittämisen valmistelee varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä lapsen oman ryhmän opettajan kanssa. Päätöksen tukena voidaan käyttää sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden lausuntoja. Lapsen vasussa olevassa tuen lomakkeessa on kuvattu lapsen tuen tarve, annetun tuen vaikuttavuuden arviointi, esitettävä tuen taso sekä lapsen tarvitsemat pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot. Esityksessä olevat avustajapalvelut ovat joko henkilökohtainen avustajapalvelu tai henkilökunnan lisäresurssi, joka voi tarkoittaa joko ryhmäavustajaa tai resurssilastenhoitajaa.

Avustajapalvelut ovat lapsen käytössä suunnitelmallisesti. Lapsi saa siis avustajapalvelua silloin, kun hänellä on siihen tarve. Sama ryhmäavustaja voi olla useamman lapsen käytettävissä. Palvelun tarve kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Hallintolain mukaan huoltajia tulee aina kuulla ennen päätöksen tekoa. Asiakirjojen tulee olla vanhemmilla tutustuttavana riittävän ajan, noin kaksi viikkoa. Kuuleminen voidaan hoitaa tapaamisella, sähköisesti tai puhelimitse. Kuulemisesta laaditaan muistio, minkä huoltajat allekirjoittavat.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokoaa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta ja muista mahdollisista asiakirjoista olennaiset tiedot Tehostetun tuen tai Erityisen tuen päätösten valmistelu -lomakkeelle lapsen tuen hallintopäätöksen tekemisen pohjaksi.

Mikäli myöhemmin arvioidaan, että tuen tasoa voidaan muuttaa tehostetusta tuesta yleiseen tukeen, tai erityisestä tuesta tehostettuun tai yleiseen tukeen, valmistellaan päätös samalle lomakkeelle. Sen tulee sisältää Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattua tuen vaikuttavuuden arviointia sekä perustelut tuen tason muutoksesta ja tarvittavista tukitoimista.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimittaa erityisen tuen asiakirjat lausuntoineen Vaka ertu -työryhmään. Vaka ertu:ssa käsiteltäviä erityiseen tukeen liittyviä päätöksiä ovat:

- päätös erityisestä tuesta
- tuen järjestämispaikan muuttuminen
- tukipalvelun muuttuminen
- kuntaan muuttavan lapsen tuen järjestäminen
- tuen tason muutos
- esitys varhennetun oppivelvollisuuden aloittamisesta

Työryhmän jäsenet: kaksi tai kolme varhaiskasvatuksen erityisopettajaa, varhaiskasvatustoiminnan koordinaattori ja varhaiskasvatuksen suunnittelija. Erityisopettajien edustajat valitaan työryhmään vuodeksi kerrallaan. Vaka ertu -työryhmän kokouksista ei laadita julkista muistiota. Tarvittavat asiat annetaan tiedoksi asianosaisille.

Hallinnollisen päätöksen tekemisen jälkeen päätös toimitetaan huoltajille. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tuen päätöspäivämäärä ja päätöspykälä. Lapsen vasussa arvioidaan tuen vaikuttavuutta ja päivitetään suunnitelmaa tukitoimien toteuttamiseksi.

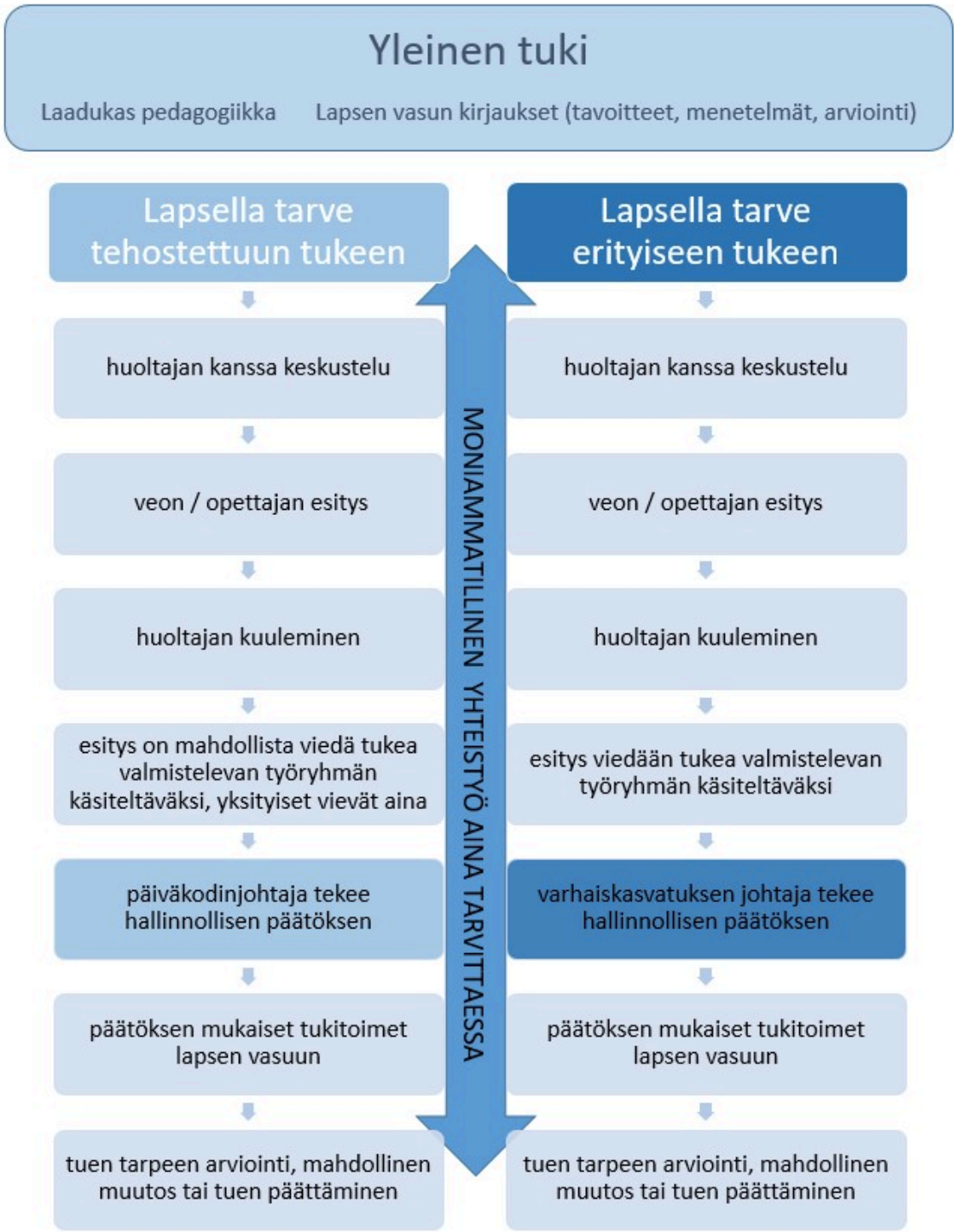

Kuvio 1 Tuen hallinnollinen päätösprosessi

5.7. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisesti tarkennetaan

- *lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt*
- *lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut*
- *tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot*
- *tukipalveluiden järjestämiseen liittyvät paikalliset käytännöt*
- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt*
- *lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana*
- *monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- *varhennetun oppivelvollisuuden tarpeen arviointi sekä siihen liittyvän yhteistyön rakenteet ja käytännöt*
- *toiminta siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen*
- *tuen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt*
- *tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).*

Yleinen tuki

- *yleisen tuen käytännön järjestäminen*
- *yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken*
- *yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa*
- *menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.*

Tehostettu tuki

- *tehostetun tuen käytännön järjestäminen*
- *toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä*
- *lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet*
- *yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- *menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä*
- *menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.*

Erityinen tuki

- *erityisen tuen käytännön järjestäminen*
- *yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- *menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä*
- *menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa*
- *yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako*
- *yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa*

- *toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.*

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- *tuen käytännön järjestäminen*
- *yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken*
- *huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.*

Paikallisesti määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja tässä perusteasiakirjassa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen suunnittelu voi olla omaleimaista, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkentaa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- *mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat*
- *miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.*

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain, varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja perusteita tarkentavan paikallisen suunnittelun toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin[161]. Arvioinnin kohteena ovat varhaiskasvatuslain toteutuminen sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätyt periaatteet, sisällöt ja tavoitteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla suunnitelmallista, säännöllistä ja jatkuvaa. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää ja laadunhallintaa. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

Lapsen varhaiskasvatusta arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon[162] hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen arviointiin ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon varhaiskasvatuksen ja pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

7.1. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on kehittää varhaiskasvatusta sekä edistää lasten kehityksen ja oppimisen edellytyksiä[163]. Suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisella ja paikallisella tasolla.

Kansallisen tason arviointien tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti[164]. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatuksen suunnittelua ja sen toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä-, yksikkö-, toimipaikka- ja lapsiryhmätason arviointikokonaisuudesta ja arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikkötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on toimipaikassa[165] järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö, oppimisympäristöt tai kielen kehityksen tukeminen. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde. Arvioinnin ja kehittämisen jatkuvaan prosessiin kuuluu tärkeänä osana pedagoginen dokumentointi (luku 4.2).

---

161 *Varhaiskasvatuslaki 24 §*
162 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*
163 *Varhaiskasvatuslaki 24 §*
164 *Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §*
165 *Varhaiskasvatuslaki 20 §*

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Arvioinnilla[166] *edistetään lapsen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut pedagogisen toiminnan tavoitteet on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.*

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti tarkennettavat asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnin suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen järjestäjä kehittää varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä sitä kautta niiden laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Kuis me sit Raisiossa toimitaan?

Yksilötason tavoitteiden saavuttamisen arviointi tapahtuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen pedagogisen toiminnan tavoitteiden pohjalta. Arviointi kirjataan lapsen vasuun. Arvioinnissa huomioidaan lapsen vahvuudet ja niiden hyödyntäminen opetuksessa ja kasvatuksessa sekä ryhmän yhteiselle toiminnalle asetetut tavoitteet. Olennaista arvioinnissa on pohtia, onko ryhmän pedagogisella toiminnalla onnistuttu tukemaan lapsen kehitystä ja oppimista sekä miten yhteistyö huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa on tukenut asetettuja tavoitteita. Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukea saavan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan erikseen arviointi tuen antamiseen liittyvien ratkaisujen vaikuttavuudesta ja riittävyydestä lapsen kehityksen edistämiseksi.

Tavoitteiden arvioinnin jälkeen mietitään tavoitteiden ja tavoitetta tukevien menetelmien asettaminen uudelleen sen mukaan, miten edelliset tavoitteet on saavutettu. Tavoitteet tulee asettaa siten, että ne muodostavat lapsen kannalta mielekkään jatkumon. Arviointia tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa. Lapsen vasun arvioinnissa esille nousevat pedagogisen toiminnan kehittämistarpeet huomioidaan myös yksikkö- ja ryhmätason arvioinnissa.

Lapsen itsearviointia harjoitellaan lapsen ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa sekä ryhmässä käytävissä arviointikeskusteluissa lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Arvioinnissa huomioidaan lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä asiat, joita hän haluaisi oppia. Itsearviointi kohdistuu lapsen kokemukseen erilaisissa pedagogisissa tilanteissa ja projekteissa, oman oppimisen huomaamiseen ja siitä iloitsemiseen sekä omiin tapoihin työskennellä yksin ja vertaisryhmässä. Projektien lopputuloksen lisäksi pohditaan yhdessä projektin aikana tapahtuneita asioita ja oppimiskokemuksia. Lapsen tai lapsiryhmän kanssa tehtävää arviointia

166 *Varhaiskasvatuslaki 24 §*

kehitetään käyttämällä konkreettisia arviointitapoja, esimerkiksi tunnetilaa ja onnistumisen kokemusta havainnollistavaa kuvaa. Arviointia voidaan dokumentoida tekstien, kuvien ja videoiden avulla esimerkiksi lapsen omaan kasvun kansioon tai digitaalisena tallenteena Google Workspace for Education –pilvipalveluun Drive –kansioon.

Yksikön ja ryhmän sisäisen arvioinnin kohteena on lasten tarpeita vastaava pedagoginen toiminta ja toimintakulttuuri. Arviointi on säännöllinen ja jatkuva prosessi, jossa verrataan toiminnalle asetettuja tavoitteita ja suunnitelmia toteutuneeseen toimintaan. Toteutuneen toiminnan arvioinnin jälkeen tarkennetaan tavoitteita ja suunnitelmia sekä kehitetään ryhmän ja yksikön toimintaa. Ryhmien pedagogisen toiminnan jatkuvan arvioinnin myötä tarkentuvat arjen konkreettisen tason suunnitelmat kehkeytyvän opetussuunnitelman mukaisesti. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan ryhmäkohtaiset tarkennukset ja niiden arviointi seuraavista aiheista:

- vuorovaikutus ja lasten osallisuus
- oppimisympäristö
- leikki
- arkitoimintapedagogiikka
- monipuoliset työtavat
- pedagoginen dokumentointi
- kehityksen ja oppimisen tuki ryhmässä
- yhteistyö esiopetuksen kanssa siirtymävaiheessa
- yhteistyö huoltajien kanssa

Varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii siitä, että tiimipalaverit ovat strukturoituja ja pedagogisen toiminnan arvioinnille jää aikaa. Arviointi on edellytys laadukkaalle toiminnan suunnittelulle ja toteuttamiselle. Esihenkilöiden tehtävänä on huolehtia, että pedagogisia palavereita ja keskusteluja järjestetään säännöllisesti.

Laadun arvioinnin prosessia kuvataan Raision varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laadunarvioinnin käsikirjassa, joka löytyy intranetistä (Raitti). Muut lukijat voivat kysyä käsikirjaa omasta päiväkodista. Laadun arvioinnin kriteerit on määritelty Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) julkaisemien laadun rakenne- ja prosessitekijöiden indikaattoreiden pohjalta. Prosessien laatua määrittävät indikaattorit kuvaavat niitä ydintoimintoja, joilla on suora yhteys lapsen kokemuksiin. Ryhmän pedagogisen toiminnan arviointi toteutetaan kehittävänä arviointina. Raisiossa määritellään vuosittain, minkä laatuindikaattorin pohjalta kulloinkin toimintaa arvioidaan. Raision varhaiskasvatuksessa hyödynnetään Karvin ylläpitämää Valssi-arviointia.

Huoltajilta pyydetään arviointia säännöllisesti. Arviointitieto kerätään verkkopohjaisena kyselynä. Arvioinnit sisältävät kysymyksiä myös lapsille. Koko kaupungin varhaiskasvatuspalveluja koskeva asiakaskysely ja arviointi tehdään joka toinen kevät. Hakuprosessia ja aloituskäytänteitä koskeva asiakaskysely on jatkuvasti auki. Aloituskyselyn koonti tehdään vuoden päätteeksi ja se käsitellään varhaiskasvatuksen johtajien kokouksessa (varjo). Asiakkailta kerättävien arviointien yhteydessä kootaan tietoa palveluiden saatavuudesta ja riittävyydestä sekä yhteistyöstä ja tiedottamisen onnistumisesta. Arvioinnin tuloksia esitellään säännöllisin väliajoin Raision kaupungin sivistyslautakunnalle.

Turun yliopiston opettajakoulutuslaitoksen Rauman yksikön opiskelijat tekevät tutkimustyötä Raision varhaiskasvatuksessa. Myös Turun ammattikorkeakoulun sosiaalialan opiskelijat tekevät opinnäytetöitään varhaiskasvatuksen käyttöön. Opiskelijoiden tutkimuksista saatua tietoa käytetään kehittämisen kohteena olleiden asioiden tarkasteluun. Kehittämisen kohteina olevien työ- ja toimintatapojen juurtuminen osaksi päiväkotien toimintakulttuuria sekä käytäntöjen ja tulkintojen vaihtelua pyritään nostamaan esiin tutkimusten avulla. Tuloksien pohjalta pohditaan muun muassa rakenteita, tukimateriaalin tai koulutuksen tarvetta.

Kehittämistyössä huomioidaan Varda –tietovarannosta Vipuseen siirtyvää tietoa sekä kansallisen tason arvioinnista saatua tietoa. Varhaiskasvatuksen järjestämisen liittyviä rakennetekijöitä ja niissä tehtyjen muutosten vaikutuksia peilataan laadun prosessitekijöihin. Prosessitekijät ovat ydintoimintoja, joita arvioidaan pedagogisen toiminnan tasolla ja lapsen kokemuksen tasolla. Järjestäjätason arviointi on kokoavaa arviointia, jossa kuitenkin korostuu vuorovaikutteinen

kehittäminen yhdessä eri tahojen kanssa. Järjestäjätason arvioinnin tuloksia käsitellään yksiköissä sekä hallinnon eri asteilla.

7.2. Paikallisesti tarkennettavat asiat

Paikallisesti tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin ja kehittämisen periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi tarkennetaan

- *miten varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määräämien tavoitteiden toteuttamista ja toteutumista arvioidaan paikallisesti*
- *miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä tarkentavan paikallisen suunnittelun toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja eri arviointikokonaisuuden tasoilla*
- *miten varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen*
- *miten lasten mielipiteet selvitetään ja otetaan huomioon varhaiskasvatusta arvioitaessa*
- *miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen*
- *miten lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*
- *miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä*
- *miten arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä*
- *miten arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.*